

veniunt , per sacerdotem explorantur si ex
 adveniente veniunt, ut iam pridem dicitur
 niti. Cumque more solito abrenuntiaverint vitia
 de fide symboli sciscitantur, et cum per ordinem
 omnia recte responderint, juxta integritatem illius
 se symboli credere, sic in nomine sancte Trinitatis
 trina immersione baptizantur. Et recte homo
 qui ad imaginem sancte Trinitatis conditus est, per
 invocationem iterum sancte Trinitatis ad eandem
 renovatur imaginem; et qui tertio gradu peccati,
 et est, consensus, cecidit in mortem, tertio elevatus
 de fonte per gratiam resurgat ad vitam non
 VII. Tunc albis induntur vestimentis, propter
 gaudium regenerationis, ad prefigurationem vite
 angelice, ut ejusdem splendore decorentur. Candor
 etenim vestium gaudium commemorant in illa coe-
 lesti Jerusalem mystice prefigitur, sicut Isai-
 ael dicitur: *Et erunt omnes vestimenta alba,*
quia lavaverunt se in fonte. Ad vestimenta enim
 candidi

per laetitia regemur, et omnes, suos particula-
 rum beato perfuamur consortio. Tunc sacro chris-
 mate, capita perunguntur, et mystice signantur
 mine, ut intelligant se diademate regni et sacer-
 dotii dignitatem portaturos, talibus enim per bea-
 tum apostolum Petrum dicitur: *Quis est electus*
electum, regale sacerdotium. Corpore demique et san-
 guine Domini confirmantur, ut illius et capitis
 membra, qui pro nobis passus est, et resurrexit:
 manducant enim et bibunt pretium redemptionis
 nostrae. *Empli enim estis, et prelicatores, ob gratiam*
pretio magno; glorificate et portate Deum in corpore
vestro.
 Novissime per impositionem manus summo sa-
 cerdote septiformis gratia Spiritum accipiunt, ut
 roborentur per Spiritum sanctum ad predicandum
 aliis qui fuerunt in baptismo per gratiam vita do-
 nati aeterna.

ANNO DOMINI SEXCXX.
 CANDIDUS
 FULDENSIS MONACHUS.

NOTITIA HISTORICA IN CANDIDUM.

(Fabric, Bibl. med. et nat. Hist.)
 Candidus Fuldenſis, scriptor. Vita sancti Eigilis, C nulla dicavit circa annum 790. Scripsit etiam Can-
 didi in Antiquitatibus Broweri Fuldenſibus etiam obvia, has Fuldenſis opusculum de Passione Domini, quod
 monachus erat circa annum 822. Diversus est ab eo candidus Dorius t. I. p. 239. Thesauri novissimi Anec-
 dotorum
 Candido presbytero in Britannia; cui Aleutius non-
 dotorum

VITA SANCTI EIGILIS

PROSAICA ET METRICA.

Auctore Candido Fuldenſi monacho.
 (Vide Patrologia tom. CV, col. 377.)

CANDIDI

OPUSCULUM DE PASSIONE DOMINI.

(Paz, Thesaurus noviss. Anecdotorum.)

PRÆFATIO.

Notum est vobis, Patres charissimi, et frequenter
 sancti Evangelii lectione compertum, quod Deus omnipotens
 pro salute humani generis Filium suum
 unigenitum mittens in hunc mundum dignatus est;
 qui et omnipotens, et omnipotens, quasi ad
 nos venire dicitur, cum humana natura induit,
 ut ab hominibus videri potuisset, assumpsit. Est

him, fratres, divina natura invisibilis, et incomprehensibilis, et ubique totus. Hoc est ergo quod vobis dicimus: ille in sua natura divina ubique est; dicitur autem venire ad nos in hunc mundum, cum humanam naturam assumpsit, ut videri potuisset. Natus est ergo, ut scitis, ex sancta virgine Maria his proximis temporibus, qui ante secula ex Deo Patre natus, Patri est et Spiritui sancto coeternus. Natus est, inquit, secundum divinitatem, quidem divinitate semper et Deo natus est. Ad hoc autem natus, ut homines suo exemplo et verbo doceret, et via esset omnibus creditibus ad regnum caelorum. Ita dico vobis, quia sicut per viam, ita nobis per ejus doctrinam, et exempla veniendum est ad regnum caelorum. Venit igitur Filius Dei ut doceret; venit, ut, quae docuit, impletet; docuit, ut unusquisque homo diligeret Deum, et diligeret proximum sicut seipsum. Ille semper Deum diligebat, et diligit ille proximos, id est fideles animas, quas sibi proximas fecit; quia humanam animam ad unitatem suae personae assumpsit: dilexit, inquam, proximos ita, ut seipsum pro suis fratribus et proximis ad mortem traderet. Nam aliter humanum genus ab aeterna morte redimi non potuit, nisi ut aliquis innocens pro omnibus moreretur. Sed quia post prevaricationem primorum hominum nullus et viri et femina natus innocens apparuit, ideo Deus Filius Dei ex sola virgine natus innocens et sine peccato in mundo apparuit; ut pro multis peccatoribus unus moreretur non peccator, sed peccatorum redemptor. Hoc ergo sacramentum Domini passionis modo tempus illud agimus, quo factum esse legitur. Sic enim solet sancta Dei Ecclesia omnibus annis memoriam passionis ejusdem, qua mundus ab aeterna morte redemptus est, sollemniter agere, etque bonis operibus, ut ad resurrectionis ejus consortium pervenire mereatur, preparare; quod in omni quidem tempore, sed in hoc devotissime agendum est. Igitur nudiamus, fratres, hinc verbo et mente devota, quomodo ipse Dominus noster ad hanc pro nostra salute suscipiendam passionem venire dignatus est; et quam patienter sibi illatam toleraret, qualeque exemplum patientiae suis fidelibus praebere (ut eum sequerentur) dignatus est; ut his auditis et memoria commendatis possimus Deo auxiliante ad gaudium ejus resurrectionis parati, et bonis operibus impleti, audendum pervenire. Si enim, ait Apostolus, *compartiamur; et conglorificabimur*. Et, si sequimur vestigia mortis ejus, simul et resurrectionis participes erimus; quia si talia necessitas evenerit, parati esse debemus mori pro Christo, sicut ille pro nobis mortuus est. Attamen, si usque ad mortem nos nempe persequitur, mente tamen debemus parati esse, ut ei commoriamur, ut et convivere mereamur. Agamus semper gratias divinae pietati, qua tantum nos diligere dignata est, et non solum verbis, sed etiam mandatis, quae ipse praecipit, probeamus nos eum diligere qui prius dilexit nos, et tradidit semetipsum pro vobis ad mortem. Ergo quatuor evangelista,

Matthaeus scilicet, et Marcus, et Lucas, et Joannes, historiam vobis Dominice passionis, quo ordine peracta fuisset, enarrant; sed quia longum est uniuscujusque eorum verba per ordinem omnia vobis explicare, omnium quatuor simul vobis, quasi unius verba, passionem Dominicam enarrare breviterque explanare volumus.

CAPUT PRIMUM.

TEXTUS PASSIONIS DOMINI ORDINABILIS PER QUATUOR EVANGELISTAS.

Sicut igitur evangelistis narrantibus agnovimus, cum consummasset Jesus sermones doctrinae suae omni populo dicendo: *Cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Et dixit discipulis suis: Scitis quia post biduum Pascha fiet, et Filius hominis tradetur ut crucifigatur* (Joan. xiii; Matth. xxv); consummata, ut diximus, doctrina Evangelii, qua totam plebem docere disposuit, praefixit tunc discipulis, quod prope fuisset Pascha, id est: *post biduum*, quod nobis intelligendum reliquit, videlicet post duos dies legis naturalis, et legis litterae. Venit ille, ut nobis quid Pascha fuisset exemplo ostenderet; sciebat enim, inquit evangelista, *quia venit ejus hora, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem* (Joan. xiii). Hoc ipsis discipulis voluit his verbis ostendere; scilicet quod Filius hominis tradendus erat in manus occidentium eum, ut post mortem transiret ad Patrem. Pascha enim *Transitus* interpretatur. Ergo ipse verbis illis ostendit quid esset Pascha, id est, ut Filius hominis traderetur, et crucifigeretur, et a morte transiret ad Patrem, cum quo semper fuit.

Tunc congregati sunt principes sacerdotum, et seniores populi, in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Calphas, et constitum fecerunt ut Jesum dolo tenerent et occiderent. Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. Illi principes sacerdotum, et seniores populi Judaeorum, qui ad hoc constituti sunt ut Regem Dei meditentur, et populo praedicarent, mutaverunt officium suum, et se ad hoc congregabant; ut salutem suam a se auferrent; et quantum ad illos pertinebat, occiderent. Dicebant autem hoc non agendum in die festo, hoc est Pascha, ne tumultus fieret in populo. Magis timebant populum quam Deum: solebat enim ad sollemnitatem Pasche multitudo populi convenire: timebant autem ne eum populus tollerent de manibus eorum. Sed vellent, nolent, tempus illud a Deo et praesentum, et longe ante praefiguratum erat, ut quando agnus paschalis immolari solebat, ipse verus Agnus adveniens pro totius mundi immolaretur salute: ipse enim Agnus Dei, qui tulit peccata mundi, ipse traditus est propter delicta nostra. Traditor autem ejus fuit unus ex illis duodecim, quos elegit, discipulis: nam ut Joannes evangelista ait:

CAPUT II.

Ses diebus ante Pascha venit Iesus Bethaniam, ubi erat Lazarus mortuus, quem suscitavit Jesus. Et fecerunt ei cenam ibi in domo Simonis cujusdam le-

prosi, et Martha soror Lazari ministrabat, Lazarus vero ipse unus erat ex discumbentibus cum eo. Accepit autem Maria soror ejus altera, et accepit libram unguenti nardi pistici pretiosi, et unxit caput et pedes Jesu recumbentis, et extergit capillis suis pedes ejus, et domus impleta est ex odore unguenti (Joan. xii). Fratres mei, ista cœna facta est, sicut dixi, sex diebus ante Pascha: sed ad hoc vobis modo dicitur, ut sciatis quomodo ille nefandus proditor Judas ad hoc venisset, ut Dominum traderet Judæis, sicut modo in sequentibus audietis. Venit ergo Dominus in Bethaniam. Bethania castellum est in Judea, et nomen illud interpretatur domus obedientiæ. Significat autem Ecclesiam istam Christi, quæ non aliter ejus Ecclesia est, nisi domus obedientiæ sit. Qui enim eam primo fundavit Christus Jesus Dominus, ille obediens Deo Patri fuit usque ad mortem: qui ergo ejus Ecclesiæ particeps esse voluerit, per obedientiam hoc se sciat posse mereri. Sed in ista Ecclesia Christi duo genera hominum esse solent: unum eorum, qui prædicant fidem Christi, alterum eorum qui fidei doctrinam a prædicatoribus accipientes, ipsos prædicatores de substantia terrena sustentant, ut opus prædicationis implere valeant. Ista autem cœna facta dicitur in Bethania, quasi in Ecclesia et in domo Simonis leprosi, quasi in populo gentium, qui ante peccatis leprosus a Deo mandatus, dignus factus est ut in ejus domo cœna Domini fieret. Ubi, ut diximus, duo genera hominum sunt qui Christo serviunt: prædicatores et quibus prædicatur. Num et in ista cœna Dominica duæ sorores fuerunt, Martha et Maria: Martha ministrabat, et Maria cum unguento unxit Dominum. Quæ ministrabat, significat homines qui prædicatores suos de sua substantia sustentant et adjuvant ad opus prædicationis; Maria autem ipsos prædicatores designat quæ unxit Dominum, quia qui prædicat Christum verum Deum, ipse caput Domini ungit: et qui eum hominem prædicat, ipse pedes ejus ungit, et extergit pedes Domini capillis. Nam ad hoc parati debent esse prædicatores, ut sicut ipse pro nobis mori dignatus est, ita et illi pro ejus fide semper mori parati sint: *Christus enim passus est pro nobis relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus*. Si ergo tempus tale sit ut pro ipso mortem pati necesse sit, parati simus; sin autem vel capillis tergamus pedes, id est sæculi divitiarum, honores relinquamus pro ejus nominæ; hoc enim significant capilli quibus pedes Domini illa mulier tergebat. *Impleta est, inquit, domus ex odore unguenti*. Diximus ante, domum Simonis leprosi significare populum gentium, qui ante leprosus erat peccatis multis et variis, sed a Domino mandatus per sanguinem passionis suæ; ipse est enim Agnus, qui sulit peccata mundi. In hujus ergo Simonis domo unctus est Dominus unguento; id est, in illo populo gentium prædicatum est Evangelium Christi, et domus ex illo odore impleta est: quia, sicut Dominus præcepit, *gentes docebant omnes gentes*. Et sicut Psalmista ait:

in omnem terram abivit sonus eorum (Psal. xlviii). Videntes autem discipuli indignati sunt, et unus eorum illis Judas Schariotes, qui erat eum traditurus, ait: Ut quid perditio hæc? quid hoc unguentum non veniit trecentis denariis, et datum est egenis? Dixit autem illi, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia sanus erat, et loculos habens, et quia mittebatur exportabat (Joan. xii). Videtis, fratres, quia Judas iste miser non tunc primo peccavit, quando per avaritiam Dominum vendidit pecunia: sed ante jam fur erat, et ea quæ illis dabantur, portans furatus est. Hujus Judæ similitudinem habent ministri Ecclesiæ qui ad hoc serviunt Ecclesiæ ut pecuniam inde sibi colligant, et turpe lacrum sectantes, utuntur Ecclesia sicut tunc Judas Domino utebatur, ut sub ejus nomine colligant sibi pecunias et thesauros. Et hæc, pro dolor! jam in mundo tales Judæi proditores multi sunt. Usque hodie populus Judæorum hoc agit quod tunc Judas fecit, indignans scilicet, quod Ecclesia gentium Deum sua fide et credulitate ungit.

*Dixit ergo Jesus: Sine, ut in diem sepulture mee servet illud. Quid malasti caris, mulieri? Bonum opus operata est in me: semper enim pauperes habebis nobiscum, et cum volueritis poteris illis benefacere: me autem non semper habebitis nobiscum. Nam quod habuit hæc fecit, multum unguentum hoc in sepulchrum meo, prævenit ungere illud ad sepeliendum me, faciens. Amen dico vobis, ubicunque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicatur, et quod hæc fecit in memoriam ejus (Joan. xii; Matth. xxiii; Marc. xiv). Alii autem discipuli Domini, indignati sunt pro perditio, ut eis videbatur, unguento, quod tantum valuit, trecentos scilicet denarios. Sed illi, patenter pro hoc fecerunt ut argentum illud pauperibus daretur; Judas autem solus, qui fur erat, noluit illud furari. Respondit ergo eis, Jesus, id est, aliis discipulis, non Judæ, et ostendit eis quod hæc fecisset illa mulier. Illo enim unguento unxit corpus Domini, quia post mortem ejus, cum iterum hoc ei factum vellet, ante resurgente Domino, non avaritia jam in sepulchro corpus ejus. Hoc est enim quod Dominus ait: *prævenit ungere corpus meum*. Ideo, *sinis* inquit, *illam, ut in diem sepulture mee servet illud*, id est, hoc mundo faciat quod, si eum invenisset, tunc factura erat. Amen, inquit, dico vobis, ubicunque prædicatum fuerit hoc Evangelium: Recordamini modo, fratres, quod supra dixi vobis, scilicet quod hoc unguentum significat Evangelium. Et quod ibi dixit: *domus impleta est ex odore unguenti, hoc hic dixit: Prædicabitur Evangelium hoc in toto mundo*. Ex ista ergo causa perdit ut ei videbatur unguenti, quod in tempore laorum mutare voluit, post quatuor dies biduo ante Pascha abiit ille: ipse enim dicitur: *Judas unus ex duodecim, qui dicebatur Judas Schariotes, abiit ad principes sacerdotum, et ait illis: Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam? Illi autem gavisi sunt, et dederunt pecuniam illi: daret triginta argenteos; et spondit, et quærebatur opportunitatem, ut traderet illum sine turba (Matth. xxvi; Luc. xxii).**

Ille dixit: *Quid vultis mihi dare, ut ego vobis eum fradam?* In illoquum assinatione posuit: *Dominum illum.* *Prima autem die Azymorum, quando Pascha messisse erat occidi, accesserunt discipuli ad Jesum dicentes: Ubi vis, parapsius tibi, capedere Pascha? At Jesus misit Petrum, et Joannem, dicens: Euntes parate vobis Pascha, et ite in civitatem, et occurret vobis homo ampharam aquae portans; sequimini eum in domum in quam intrat, et dicite patrifamiliae: Dominus Magister dicit: Tempus meum prope est: annus scilicet iam Pascha cum discipulis meis. Ubi est diversarium vobis Pascha manducam? Et ipse vobis ostendet coenaculum magnum stratum, et ibi parate. Euntes autem invenerunt sicut dixit illis, et paraverunt Pascha (Luc. xxii; Matth. xxv). Duo discipulos misit Dominus, ut sibi transitum pararent, quo transiret ex hoc mundo ad Patrem. Isti duo Petrus et Joannes fuerunt: Petrus significat fidem, Joannes charitatem; per istas namque transit ad incorruptionis gloriam et ad vitam beatam. Fide, qua credimus in Deum Patrem, et in unum Filium ejus, et in Spiritum sanctum. Charitate vero, qua eum, in quem credimus, diligamus. In tali ergo transitu dignatur Dominus accumbere; nam et solemnitas illa apud Judaeos Azyma vocabatur, quod est sine fermento. Et apostolus Paulus, quid hoc esset ostendit ubi ait: *Epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiae et nequitiæ, sed in azymis sinceritatis et veritatis.* Videte, fratres, quales duo discipuli mittantur ad parandum Pascha, sinceritas et veritas, sinceritas cordis ad charitatem pertinet, veritas ad fidem; nam in veteri lege scriptum est: *Diliges amicum tuum, et odio habebis inimicum tuum.* Remansit ibi fermentum odii et malitiae in corde ejus qui odium habebat inimicum suum. Christus autem vult Pascha sine fermento; ait enim: *Diliges proximum tuum, sicut teipsum, et non dimisit aliquem quem odisses.* *omnes enim, inquit, fratres estis.* Vetus lex vindicare præcepit sanguinem proximi, ibi fermentum ira remansit. Christus autem *Orate, inquit, pro persecutoribus vos; et iterum: Dimitte peccata, fratrum vestrorum, de cordibus vestris.* Vult enim, ut dixi, ubi ille manere dignatur, mansionem habere sine fermento malitiae. Cor ergo, ubi Christus Pascha vult manūtere, fide sit et charitate paratum, et tunc dignum est ut Christus in eo maneat. *Ita, inquit, ad quemdam.* Non nominavit aliquem, ut liberum unctivique esse signaret, utrum Christum susciperet, an non. *Prope, ait, est tempus meum.* Tempus videlicet quo sciendum erat vetus fermentum non immolaretur Agnitis sine macula pro peccatis hominum; hoc est enim, ut supra diximus, Pascha, quo ille transiit de morte ad vitam aeternam.*

Vespere autem cena facta, cum diabolus jam misisset in corde ut traderet eum Judas Schariotes, sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo erat, et non Deum vultit (Joan. xiii). Ista coena Dominica sicut bonis et electis discipulis bona fuit,

et multorum mysteriorum revelatio, ac Novi Testamenti initium, sic illi miserò proditori intus plena perditionis fuit. Tunc enim misisset diabolus in cor ejus ut traderet eum Judas. Hæc namque pravorum maxime solet esse perditionis causa, quando pravo corde et iniqua cogitatione plena accedere audent ad sacramenta Dei, et se corpore sanctis jungere nuntur, a quibus malitia longe est. Cavendum est hoc vobis, fratres, et valde cavendum, ne ad sancta mysteria corpore sanctis accedere presumatis. Quæreniam sibi conscios esse in peccatis et iniquitate, vel ednocupiscentiæ perpetrate, vel aliorum malorum criminum, et non fecerit de corde expulsi, proque perpetratis peccatis non gesserit, si ad sacramenta divina accesserit, diabolo accessum præbet, quo eduntur: et ad barathrum perditionis, unde non exeat, præcipit. *Itaque, fratres, ut Apostolus ait: Mundemur nobis ab omni inquinamento carnis et spiritus. Et, prope se carnis quilibet, et sic de pane illo edat, et de calice bibat.*

CAPUT III.
Sanguis autem aeterna Dominicus, et ponti vestimenta eius, et cum accepisset linteum præcinctus se. Deinde misit aquam in pelvum, et cepit lavare pedes discipulorum subtrunc (Joan. xiii). Hoc humile ministerium, quod Dominus præbere signatus est discipulis suis, et foris humilitatis nobis magistra dat documentum, et intus totum plenum est mysterium salutis et redemptionis nostræ. Humilitatis magnæ, et vere inestimabilis, quod Dominus noster secundum divinitatem Deus, creator omnium, et secundum humanitatem caput nostrum et totus Ecclesiæ, dignatus est pedes lavare discipulorum, exemplumque nobis præbere, quo in vicem et in pedum lavatione, et in omnibus quæcumque evenierint necessitatibus servire cogamus: pedes quippe infima corporis membra, et terræ proxima sunt. Sic, fratres, sic debemus inferioribus membris Christi in necessitatibus suis succurrere, eosque de nostra humilitate et charitate, quantum volumus, curamque illud nobis in hoc mysterio Domini ministerio spars innotuit, sed et magnum intuitus, hoc facto coniungitur mysterium, surgit quidem a coena Dominus, quando in prædicatione sancti Evangelii, exaltatus est pro nobis in cruce, pontificis vestimenta, cum anima, quam pro nobis assumpsit, ad horam corpus descrente mortem gustavit, pro omnibus, in ipsoque mortis momento accepit linteum, et se præcinctus, etiam scilicet carnis passionem sustinens, per quam spiritum reddidit. *Misit aquam in pelvum, quia de latere ejus fluxit sanguis, redemptionis nostræ, et aqua baptismi quod abluuntur peccata fidelium, sanguine quidem quotidie aqua vero semel, et hoc in pelvi in sola enim Ecclesia baptismi peccatorum remissio igitur. Nam, ut dixi, aqua et sanguis exiit de latere Christi, et aqua semel lavamin, in remissionem peccatorum, sanguine vero, quotidie, ut lavamur, necesse est: hoc est enim quod ait: *Cepit lavare et colligere linteum, quo erat præcinctus.* Nam linteum, ut supra au-*

habitis, dolorem duræ passionis designat, quam suscepit pro nobis, quæ passione ipse, Christus in dextera Dei Patris, interpellat pro nobis.

Venit ergo ad Simonem Petrum, et dixit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes? Respondit Jesus, et dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. Dixit, et Petrus: Non lavabis mihi pedes in æternum. Respondit ei Jesus: Si non laveris te, non habebis partem mecum. Dixit ei Petrus: Non laetum pedes meos, sed et manus et caput (Joan. xiii). Venit Jesus ad Simonem Petrum; ab illo enim primo cepit: ait Petrus, ut pote homo, expavit ad ministerium, cuius nesciebat mysterium. Timuit, quippe, quamvis bonus, et super ejus fidem Ecclesia fundanda erat; tamen homo, timuit, inquam, ut a Deo sibi serviretur, sed nesciebat, quid hoc significaretur: scilicet

quod Dominus sua passione mundum a peccatis lavaret, et quæcumque post baptismum peccata commisimus, ejus quotidie misericordia, ut mundentur, indigemus. Hoc autem, nesciens, adhuc Petros, quod Dominus significare vellet, ait: Non mihi lavabis pedes in æternum. Quod utique omnes dicturi erant, si ejus non terrentur exemplo, et eo quo Dominus ait: Si non laveris te, non habebis partem mecum. Hoc enim timentes, et qualitateque facti illius rationem percipientes, concenserunt, quod nullus consensurus esset, si hæc Petro, dicta non audirent. Respondit Jesus: Si non laveris te, non habebis partem mecum. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. Et nisi illi quotidie clamemus: Dimitte nobis debita nostra, non poterimus ad ejus portam, id est regnum cælorum, pervenire. Lavat ergo ille semel in baptismo omnia ante acta peccata, lavat quotidie per doctrinam poenitentiam, quæ committimus peccata.

Dixit ergo ei Jesus: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus, talis. Et vps mundus estis, sed non omnes; sciebat enim ignisnam esse qui traderet eum, propterea dixit: Non estis mundi omnes (Joan. xiii). Qui lotus est, inquit, non indiget nisi ut pedes lavet. Qui in baptismo lotus est, non indiget, imo non debet iterum baptizari; et si illi baptizatur, in morte Christi baptizatur, et scilicet ut omnibus ante actis peccatis, moxiatur. Qui ergo baptizatur in morte Christi, quæ semel fuit, baptizatur, et qui rebaptizari nullo quasi iterum velle Christum mori. Ideo, fratres, dixit: Dominus: Quis lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet. Cum enim post baptismum multa peccata committimus, illa necessitas est, ut quotidie laventur; per pedes enim significatur ista conversio terrena, quia sicut pedes terram tangentibus adherat pulvis, sic in hoc mundo viventibus vobis adheret etiam sæpe volentibus de mundana occupatione peccatum, quod quotidianam poenitentiam indiget ut lavetur. Et vos, inquit, mundi estis, sed non omnes. Id est, per hoc ego quod hoc ministerio significare volo, mundandi estis; et quasi jam mundi, quia a Domino jam factum erat quod hominibus factum erat, nam et illi et omne genus humanum

in morte Christi mundandi erant. Sed si, inquit, ego mundavi vos, qui predestinati estis ad vitam æternam, non tamen licet vobiscum mundentur incedant, et proditores fidei, hæretici scilicet et schismatici, non tamen, inquam, mundi permanebunt, quia post dimissa peccata ad priora mala revertuntur, Ideoque et polleantur a seipsis, qui a me mundati sum. Hoc autem dixit tunc de Juda traditore, qui licet cum apostolis tunc lavaretur, statim tamen post lavacrum introivit in illum Satanas, et illum perdidit. Ille ergo Judas significat eos qui in Ecclesia quidem cum electis baptismum suscipiunt, non tamen cum electis ad vitam æternam perveniunt, quia dimissa peccata repetant, et inique agentes Ecclesie Dei vel publice repugnant, vel, quod gravius est, eam occulte decipiunt.

CAPUT IV.

Postquam ergo lavit pedes eorum, accepit vestimenta sua, et cum recubasset iterum, dicit eis: Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me Magister et Domine, et benedixistis, sancti etiam. Si ergo ego lavit pedes vestros Dominus et Magister, et vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis (Joan. xiii). Postquam lavit pedes discipulorum, accepit vestimenta sua, id est, postquam ille per suum sanguinem nostra lavit peccata, et mortem pro nobis gustavit indebitam, resurrexit tertia die, et corpore, quod passus est, vivus apparuit discipulis suis. Dixit ergo eis, cum recubisset: Vos scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me Magister et Domine; scitis quæ mandata vobis dedi? Si me Magistrum vocatis, facite quæ doceo; et si Dominum vocatis, servite ut Domino. Sub enim, inquit, Magister qui mandata dedit et Dominus, qui et creavit vos, et perditos redemit. Si ergo lavit vestros pedes Dominus et Magister; si, inquit, ego qui vos redemi, qui vos docui et erudivi, si ego vestra peccata dimisi, cui non habetis quod dimittatis, et vos debetis alter alterius dimittere peccata, quorum unusquisque habet certe quod alter dimittat. Exemplum enim dedi vobis ut quemadmodum ego feci vobis, et vos faciatis. Exemplum nobis dedit Dominus dimittens nostra peccata, et sua nos passione redimens, ut et nos sequamur vestigia ejus quotidie inter nos peccata dimittentes, et si necessitas evenerit, etiam pro Christi nomine mori parati simus, sicut ille pro nobis mori dignatus est.

Amen, amen dico vobis, non est servus major domino suo, neque apostolus major eo qui misit illum (Joan. xiii). Vocatis, inquit, me Dominum et Magistrum; ergo si servi estis, sicut vere estis, non estis majores me Domino vestro; et si apostoli mei estis, non estis majores me qui misi vos. Apostolus enim Græce, Latine missus dicitur. Si autem majores non estis, sequimini me majorem vobis; et si ego feci vobis minoribus tanta, quanto magis debetis vos fratribus in necessitatibus succurrere, et sicut ego beneficus vobis fui, vestra non indigens beneficentia, sic et vos fratribus vestris benefici sitis; et, inquit

hoc accipis, beati, critis, si faceritis ea, non scilicet in hoc solo justificati, si scitis, sed si que scitis, feceritis. *Non de omnibus vobis dico, ego quos elegerim: sed ut impleatur Scriptura: Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum; amodo dico vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit credatis quia ego sum (Johann. XIII).* Non, inquit, de omnibus vobis dico: quod beati sitis, aut facturi sitis ea quae mandavi vobis. Sed ego: quos elegerim. Omnes enim illos duodecim elegit; Judam solum, ut per eum impletur ista Scriptura: *Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum.* Illos alios elegit ad seminandum semen sancti Evangelii per mundum. Sic, fratres, videtis quotidia in Ecclesia falsos Christianos, qui nobiscum manducant panem, corpori videlicet Christi et sanguini eius communicantes, hos, inquam, videtis levantes contra Ecclesiam calcaneum; quia in fine parebit quid antea fuerunt, cum nobiscum viderentur esse, sed non erant ex nobis: et isti electi sunt, sed ad temptationem Ecclesiae, ut per eos scandala fiant, et Ecclesia per patientiam proficiat. Nam semper necesse est in mundo ut scandala fiant, sed vae illi homini per quem scandala veniant. *Ut credatis, ait, quia ego sum, id est, quia ego sum de quo et ista Scriptura et omnes sanctae Scripturae testimonium dant; quidquid enim in veteri lege praedictum fuit, totum in Christo impletum fuit, et quod remansit adimplendum est in secundo eius adventu, cum ille veniens omnibus scandalis finem imponet, et Ecclesiam, ab omni macula et reprobis purgatam, introducet in regnum suum, palcos autem comburet igni inexstinguibili.*

Amens dico vobis quis: qui accipit quem misero, me accipit; qui autem me accipit, accipit eum qui me misit (Johann. XIII). Hoc vobis notum est, fratres, quod in praedicatoribus suis Christus accipitur; sic enim dictus est in hoc mandato: *Quoties fecistis uni de istis vobis, mihi fecistis. Et qui Christum accipit, totius sanctae Trinitatis adventu gaudebit.*

Cum haec dixisset Jesus turbatus est spiritu, et prostratus est, et dixit: Amen; amen dico vobis quia amicus et proximus meus est. Et contristatus valde aspiciabantur invicem discipuli, haeritantes de quo diceret. Deo cooperante singuli dicere: Nunquid ego sum, Dominus? Illi ergo recumbens unus ex discipulis eius in sinu Jesu, quem diligebat Jesus: Inuit ergo huic Simon Petrus; et dixit ei: Quis est, de quo dicit? Itaque cum recubisset ille super pectus Jesu, dixit ei: Domine, quis est? Respondit Jesus: Ille est cui ego intinctum panem porrexero. Et filius quidem hominis cadit, sicut scriptum est: vae autem homini illi per quem filius hominis tradetur, bonum erat ei si natus non fuisset homo ille (Johann. XIII; Matth. XXVI). Praedixit Dominus audiente ipso proditore, quod unus ex eis cum traditurus esset, dans locum penitentiae, ut si voluisset, a tam grandi scelere adhuc abstinere potuisset. Cumque nec per haec verba respiceret, addidit adhuc manifestus eum designans:

Cui, inquit, intinctum panem porrexero, ipse est. Respondens autem Judas qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego sum, Rabbi? Ait illi: Tu dixisti. Et caenantibus eis dixit Jesus: Desiderio desideravi manducare vobiscum hoc pascha, antequam patiar, et accipiens panem benedixit ac fregit, deditque discipulis, et ait: Accipite et comedite, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem: et accipiens calicem gratias egit, et dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes; hic est enim sanguis meus Novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Dico autem vobis quod non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei. Veruntamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa; et cum intinxisset panem, dedit Judae Scharioti, et post buccellam, tunc introivit in illum Satanas (Matth. xxvi; Luc. xxii). Respondit, inquit, Judas: *Nunquid ego sum, Rabbi?* Jam non dignatus est cum Dominum vocare sicut caeteri discipuli; hoc enim solet esse perditorum, ut, cum deprehensi in scelere arguuntur, statim irasci et superbia tumere incipiant, quasi per hoc se de peccato excusantes. Et Jesus, *tu, inquit, dixisti.* Nec aperte revelavit, nec tamen negavit; sed, *tu, inquit, dixisti.* Eodem modo respondebat Pilato praesidi, qui utique quod interrogabat, non fuit dignus ut sciret.

CAPUT V.

*Caenantibus autem eis accepit Jesus panem, et reliqua. Haec sunt, fratres, sacramenta salutis nostrae; hic noster spiritalis victus; haec animarum nostrarum salus; hoc sacramentum quotidie in sancto altari agimus; hoc modo a Domino post vetus Pascha peractum sicut audistis, coepit. Panem ergo accepit: ideo sacramentum hoc in pane voluit agi, quia Ecclesiae suae similitudinem apte panis convenit; panis enim ex multis granis contritis et conjunctis per ignem transit, et aptius efficitur unde vita hominis sustentetur: et Ecclesia ex multis sanctis juncta et multis tribulationibus, vel internis vel externis, quasi contrita per mortem transit ad vitam coelestem. Hunc autem panem accepit Dominus, cum corpus humanum assumpsisset, et accipiendo benedixit; nam primo parenti nostro Adam post transgressionem dictum est: *Maledicta terra in opere tuo.* Cum ergo Christus de hac terra corpus assumpsisset, de qua et Adam factus est, benedixit illam terram sua assumptione a maledicto eam absolvens, fregitque illam, cum in cruce mori permisisset, deditque discipulis suis, cum eis ministerium praedicandi in gentibus datus, diceret: *Ite, docete omnes gentes.* Hoc est enim quod hic ait: *Accipite et comedite.* Id est, gentes, facite meum corpus, quod vos jam estis, istud est corpus quod pro nobis datur. Quod enim ex illa massa generis humani assumpsit, passione fregit et fractum resuscitavit; necesse est enim ut panis per ignem transeat. Quod igitur ex nobis coepit hoc pro nobis tradidit. Et vos comedite, hoc est, corpus illud Ecclesiae perfi-*

... ut tota perfecta vinctis panis efficeret, quasi unum corpus, cujus caput Christus sit. Et si adhibere comedis panem doleris, tamen tamen Deus dederit dicitur sola post labores somnum. Nunc est hereditas Domini, in qua in eternum manebit.

Accipiens autem et calicem gratias egit (Matth. xxvi). Gratias egit Deo, qui omnia cum Patre dat, ut nobis exemplum daret ut omnia quae habemus a Deo nos accepisse sciamus.

Dedit, inquit, illa dicens: Bibite ex hoc omnes; hic est enim sanguis meus Novi Testamenti. (Matth. xxvi). Unusquisque homo ex duobus constat substantiis, corpore scilicet et anima, ut ergo utrumque salvaretur, utrumque a Domino assumptum est.

Ideoque in nostro sacramento et corporis ejus et sanguinis (hoc est animae, quam pro nobis tradidit) commemorationem agere jubemur. *Hic est, inquit, sanguis Novi Testamenti*, in cujus praefigurationem in Veteri Testamento sanguine agui signabantur utriusque partes domorum filiorum Israel, ne percussor angelus introiret. Et ut Apostolus ait: *Omnem populum Moyses sanguine aspersit, dicens: Hic est sanguis Testamenti, quod mandavit ad vos Deus.* Et omnia pene in sanguine mundantur secundum legem. Panis ergo corpus est Christi, quod assumpsit ex corpore Ecclesiae suae; sanguis vero animam ejus designat, quam in unitatem suae personae suscepit, et sicut hic audistis Apostolum dicentem: *Omnia pene sanguine mundabantur*, ita omnia peccata nostra effusa sanguine Christi, id est, emisso spiritu ejus, mundabantur.

Nam et hoc idem Apostolus subiungit: *Accedentes, inquit, quia vero corda in plena fide aspergi corda, conscientia bona.* Hic enim videtis, fratres, quod sanguis ille animae Christi figuram tenet, cum ait *aspergi corda*; spiritus enim spiritum homo exemplo aspergere potest, non autem sanguis cor aspergere valet. Panis vero comparatur corpori ejus; ejus autem anima corpus deserente (hoc enim fuit mors ejus), illa, inquam, anima ejus aspersa et sanctificata nostrae animae efficiuntur mundae et immacolatae: et hinc Dominus dixit: *Hic est, inquit, sanguis Novi Testamenti.* Nam Moyses de illo sanguine vituli, quo populum Israel aspersit, dixit: *Hic est sanguis Testamenti, quod mandavit vobis Dominus.* Sed iste Christi sanguis in remissionem emissus est peccatorum, nam ille sanguis Veteris Testamenti nullius peccata dimisit, figuram ipsius tenens, non autem remissionem potens facere peccatorum.

Dico, inquit, vobis, non bibam, ex hoc gemmine vitis, donec bibam illud vobiscum nupum in regno Patris mei (Matth. xxvi; Marc. xiv). Hoc de calice, quem tunc discipulis bibendum dedit, dixisse videtur Dominus; quia prope tunc fuit, quod mundum redimens et sua morte vivificans regnum faceret Dei Patris.

Verumtamen, ait, manus tradentis me mecum est in mensa (Luc. xxii). Si ego, inquit, non bibam de hoc gemmine vitis, tamen in ista mensa, Ecclesia scilicet praesente, et nunc manus tradentis me mecum est, et sic futuri sunt multi ad partem ejusdem

proditoris pertinentes, qui manum mittent super altare meum, et tamen ad illud regnum Patris mei non pertinent, ad quod ducturus sum illas animas, quibus libitarius sum in regno Patris mei, id est: quas unum in me effecturus sum. Solent enim multi modo in hac Ecclesia manum mittere ad sacramenta Christi, qui tamen ad regnum coeleste vesturi non sunt; quia etsi foris oves appareant, intus tamen sunt lupi rapaces.

Intinxit ergo Dominus panem, et dedit Judae Simonis Schariotes, et post buccellam tunc introivit in eum Satanas (Joan. xiii). Hoc est, fratres mei; hoc est quod agi solet in Ecclesia ista, cum enim praesunt immunda et prava conscientia accedere ad sacramenta Christi, tunc nimirum iudicium tibi manducam et bibunt; scilicet illud iudicium, quo traduntur Satanae; post enim acceptam buccellam intravit Satanas in Judam. Vos autem probate vos, fratres, et mandate conscientias vestras ab officio, et ab omni malitia, et sic de pane illo edite, et de calice bibite.

Dixit ei Jesus, quod facis, fac citius; hoc autem nemo scivit discumbentium ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant, quia loculos habebat Judas, quod diceret ei Jesus, Eme ea quae opus sunt nobis ad diem festum, aut egentis ut aliquid daret. Cum ergo accepisset ille buccellam exivit continuo; erat autem nox (Joan. xiii). Quod facis, inquit, fac citius, non quod Dominus juberet eum perire; sed quia jam iudicatus est, et voluit ut per illum quod futurum erat impleretur. Fac, inquit, citius, ut implerentur Scripturae, quae de mea traditione et morte praedixerunt: *Hoc autem nemo scivit discumbentium*; ceteri enim discipuli simpliciter omnia, quae dicebantur, percipiebant, sicut ante de unguento effuso, alii discipuli vere causa pauperum dixerunt: *Us quid perditio haec? Potuit enim istud remundari multum, et dari pauperibus.* Sic et hic quidam putabant, quod loculos habebat Judas, quod diceret ei Jesus: *Eme ea quae opus sunt nobis ad diem festum, aut egentis ut aliquid daret.* Solebat forte idem Judas ante, cum pauperibus aliqua danda erant, ea furto subtrahere, et ante jam Dominum oculo vendidit, quod modo aperte perlocit. Cum ergo accepisset Judas buccellam, exiit continuo, non enim poterant tenebrae diutius cum luce manere. Erat autem, inquit, nox. Vere ille erat nox et tenebra, quia jam totus a diabolo possidebatur.

CAPUT VI.

Cum ergo exisset ille, dixit Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis, et Deus clarificatus est in eo. Si Deus clarificatus est in eo, et Deus clarificavit eum in semetipso, et continuo clarificabit eum. Filii, adhuc modicum vobiscum sum; quaretis me, et sicut dixi Judaeis: Quo ego vado, vos non potestis venire, et vobis dico modo. Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, et diligatis invicem. In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem (Joan. xiii). Cum exisset Judas, jam nox, et tenebrae factus, dixit Jesus: Nunc clarificatus est Filius homi-

...

...

...

nis; nam ille Judas omnium perditorum hominum figuram tenuit ideoque cum ille exisset, dixit Dominus: *Nunc clarificatus est Filius hominis*; cum enim nox exivit, dies solus remansit. Sic fratres, sic futurum est, cum omnes perditum in ignem æternum ibunt, tunc ibunt justi in vitam æternam, tunc Filius Dei clarus fiet, cum in corpore ejus, id est in Ecclesia nihil remanet tenebrosum, sed totum clarum erit. *Et Deus, inquit, clarificatus est in eo*: nam ipse Filius Dei, secundum quod Deus est, semper clarus est et manet: sed in corpore suo, quod est Ecclesia, multæ adhuc tenebræ remanserunt, quæ omnes cum exierint, remanebit Ecclesia Christi sine macula. Si Deus, inquit, clarificatus est in eo, et Deus clarificavit eum in semetipso; Filius enim in Patre est, et Pater in Filio, secundum illam naturam, quæ ille in Patre est, et Pater in illo semper, ut dixi, clarus est, et tenebræ in eo non sunt ullæ. Sed Deus, inquit, continuo clarificabit eum; futurum est enim, inquit, ut Deus etiam corpus meum, id est, Ecclesiam, clarificet totum, ut et illud clarum sit. Et hoc cito erat futurum, videlicet quod corpus illud, quod pro nobis ex nobis assumpsit, clarificandum erat gloria resurrectionis, et immortalitatis, et ad dexteram Dei Patris collocandum.

Modicum, inquit, vobiscum sum, et quo ego vado, vos non potestis venire (Joan. XIII). Modicum fuit, quod ille tunc cum discipulis mortalibus fuit: et quo ille ibat, id est ad immortalitatis gloriam, non poterant adhuc tunc venire: sed ut scirent, quomodo illuc eundem erat, vobis, inquit, dico modo, *mandatum novum do vobis*, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. *Ista, inquit, est via, qua vobis veniendum est ad immortalitatis gloriam, scilicet, ut diligatis invicem, sicut ego dilexi vos.* Supra enim idem Dominus dixit: *Ego sum via et veritas.* Factus est ergo ille discipulis via ad immortalitatem et ad vitam æternam, dicens: Sic diligite invicem, sicut ego dilexi vos. Ac si diceret: Sic illuc ite, sicut me, vidistis euntem. *In hoc, inquit, cognoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem, et reliqua, quæ multa illis de eadem dilectione Dei et proximi dixerat.* Cum enim exiret Judas ille proditor, remanentibus secum electis discipulis, multa aperuit mysteria quæ ante eis non aperuit, cum ille præsens fuisset, qui periturus erat. *In hoc, inquit, cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, hoc est signum discipulatus Domini.* In hoc, fratres, semper cognoscuntur discipuli Dei, et discipuli diaboli: si videas hominem diligentem fratrem suum, scias quia discipulus Christi est; si autem eum videas odisse fratrem suum, quem videt, scias eum nec Deum diligere, quem non videt; ideoque necesse est ut diaboli sit, qui Dei non est. Semper, fratres mei, ista verba Domini in mente tenete, semper operibus ostendite; quia in hoc cognoscemini, si ad Deum pertineatis, si fratres vestros diligitis. Cum ergo, ut dixi, Dominus multa discipulis suis de

A Dei et proximi dilectione dissereret, sublevatis oculis in cælum dixit:

Pater, venit hora; clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te; sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam. Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te salum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum. Ego te clarificavi super terram, opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam; et nunc clarifica me, tu Pater, apud te ipsum, claritate, quam habui, priusquam mundus esset, apud te. Manifestavi nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mundo; tui erant, et mihi eos dedisti, et sermonem tuum servaverunt. Nunc cognoverunt quia omnia quæ dedisti mihi abs te sunt; quia verba quæ dedisti mihi, dedi eis, et ipsi acceperunt, et cognoverunt vere quia a te exivi, et crediderunt quia tu me misisti. Ego pro te rogo, non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt; et mea omnia tua sunt, et tua mea sunt, et clarificatus sum in eis. Et jam non sum in mundo et hi in mundo sunt, et ego ad te venio. Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum sicut et nos. Cum essem cum eis, servabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi, custodivi, et nemo ex his periit, nisi filius perditionis, ut Scriptura impleatur. Nunc autem ad te venio, et hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum in semetipsis impletum. Ego dedi eis sermonem tuum, et mundus odit eos habuit, quia non sunt de mundo, sicut et ego non sum de mundo. Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo. De mundo non sunt, sicut et ego non sum de mundo. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est. Sicut me misisti in mundum, et ego misi eos in mundum. Et pro eis ego sanctifico me ipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate. Non pro his autem rogo tantum; sed et pro his qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut et tu Pater in me, et ego in te: et ut ipsi in nobis unum sint, ut mundus credat quia tu me misisti. Et ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut et nos unum sumus. Ego in eis, et tu in me, ut sint consummati in unum, et cognoscat mundus quia tu me misisti, et dilexi eos, sicut et me dilexisti. Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et illi sint mecum; ut videant claritatem meam quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi. Pater juste, mundus te non cognovit, ego autem cognovi, et hi cognoverunt quia tu me misisti, et notum feci eis nomen tuum, et notum faciam, ut dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, et ego in ipsis (Joan. XVII).

CAPUT VII.

Et hymno dicto exierunt in montem Oliveti (Matth. XXVI). Postquam hymnum laudis et orationis pro omnibus credentibus Deo offerret (sicut modo audistis, fratres), surgentes tunc ibant in montem Oliveti illo scilicet significans quod per illam orationem qua pro illis oravit in montem misericordiam Dei ascensuri essent; oleum enim, quod in illo monte

abundant, misericordiam in sancta Scriptura significare solet. In montem ergo Olivarum quasi ad altitudinem misericordiae Dei discipuli per viam quae tunc eis ostendebat, pervenerunt. Tunc dixit eis Jesus :

Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte ; scriptum est enim : Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis. Postquam autem surrexero, praecedam vos in Galilaeam (Matth. xxvi). Praedixit Dominus discipulis suis quod eum relicturni fuissent, et hoc in ipsa nocte. Ideo, fratres mei, eis praedicere curavit, ne cum reliquissent et in eo scandalizassent, salutem desperarent : sicut enim eos terreat cum eos negaturos praedixisset, sic eis misericordiam promisit cum se resurrecturum et in Galilaeam praecessurum eis promitteret, ac si dicat : Vos quidem me negaturi estis ; sed mea tamen misericordia vos non deseret. *Praecedam autem vos in Galilaeam*, id est, ego illam immortalis, et ad illam gloriam transmigrando praecedam, vosque ne timeatis, quia et illic me sequemini : Galilaea quippe transmigratio dicitur interpretata. Cum, inquit, migravero ab hac mortalitate ad immortalitatis gloriam, tunc et vos me praecedentem sequemini.

Respondens autem Petrus ait illi : Etsi omnes scandalizaverint in te, ego nunquam scandalizabor. Ait illi Jesus : Amen dico tibi, quia hac nocte, antequam galus cantet, ter me negabis. Ait illi Petrus : Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter et omnes discipuli dixerunt (Matth. xxvi). Non est hoc, fratres, mendacii aut lemeritatis, quod Petrus et caeteri apostoli promiserunt se tunc etiam cum Domino mortuos, et nunquam illum negaturos ; sed quia ardens erat eorum circa Dominum affectus, sed carnalis : nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus. Habebant quidem Spiritum a Domino datum, sed plenus erant eum post Domini resurrectionem accepturi, ut pro Domino mori non timerent ; quod nunc promittere quidem spiritu prompti non dubitabant, sed carne infirmi perficere non poterant. Permisit ergo Dominus Petrum tunc negare, ut discretet illum carnalem affectum, quem erga eum tunc tenebat, auferendum, et Dei amore Christum diligendum, sicut et postea fecit, et cum hoc fecisset, nulla eum mundi potestas ad negandum cogere potuit. Permisit eum tunc negare, ut postea Ecclesiae princeps futurus delinquentibus ipse dimitteret, cum sibi a Domino dimissum peccatum negationis videret. Et vere quidem beatus apostolus Petrus dixit : Etsi oporteret eum mori, non Dominum se negaturum, sed nondum adhuc tempus illud advenerat. Non enim ille cum Domino mori, sed post Dominum et pro Domino debuit. Prius namque Christus pro Petro et pro omnibus nobis mortuus est, postea Petrus, non cum eo, sed pro eo mortuus est : nullus enim potuit mori cum Domino, quia solus sine culpa mortuus est, hominibus vero caeteris mors peccati poena est. Ille pro nostro peccato, non pro suo mortuus

est, et nos pro nostro peccato, non pro suo morimur.

Tunc venit Jesus cum discipulis suis in villam quam dicitur Gethsemani, ubi erat hortus, in quem introiit ipse et discipuli ejus. Sciebat autem et Judas, qui traiebat eum, locum, quia frequenter Jesus convenerat illic cum discipulis suis, et dixit Dominus discipulis suis : Sedes hic, donec eundem illuc et eritis. De assumpto Petro et duobus filiis Zebedaei cepit contristari et moestus esse (Matth. xxvi ; Marc. xiv). Venit Dominus in locum qui dicitur Gethsemani, illic ubi, ubi eum sciebat traditur suis colere voluisse, ut in eum, cum quassisset, inveniret : non enim fugiebat passionem, ad quam in mundum venit et quam se pro nobis suscepturum toties ante praedixerat. Assumpsit ergo Petrum et duos filios Zebedaei, cepit contristari et moestus esse. Ipsos discipulos ad videndam humanitatis suae veritatem assumpsit, quos ante ad videndam claritatem suam in monte, ubi cum eo Moyses et Elias in majestate visi sunt, assumpsit, ut qui fuerant testes gloriae fierent et humanitatis, et qui eum multis indicis edocti Deum non dubitabant, scirent etiam hoc indicio tristitia hominem esse. Contristabatur autem non pro sua morte, ad quam suscipiendam, ut praediximus, in mundum venerat, sed pro illius discipuli sui proditoris perditione, et pro illius populi obcecatione, qui eum ad mortem tradiderat. Nam quare pro se contristaretur morituro, qui ante praedixit discipulis : *Filius, inquit, hominis tradetur ad crucifigendum. Et hoc saepius discipulis ipse praedicens non se timere ostendit, quod ad perficiendum in hunc mundum venire dignatus est, sed sicut supra dixit : Filius, inquit, hominis vadit, sicut scriptum est, de hoc non est contristatus, sed de eo quod sequitur : Hoc autem homini filii per quem tradetur, per Judam enim traditus est Judaeis, et per Judaeos gentibus. Pro illorum ergo perditione contristabatur, non pro sua passione, sine qua mundus salvari non potuerat. Ait ergo discipulis :*

Tristis est anima mea usque ad mortem ; sustinete hic et vigilate mecum (Matth. xxvi ; Marc. xiv). Audistis, fratres, quod Dominus ait : *Tristis est anima mea usque ad mortem*, non pro morte, tantum enim prevaluit ei illa passio quantum ille permisit : nam et ideo dixit : *Cepit contristari*. Tantum enim contristabatur quantum ille voluit, et hoc inter illum distabat et caeteros homines, quod omni affectu humano tantum utebatur.

CAPUT VIII.

Et progressus, inquit, pusillum quantum factus est lapidis, procidit in faciem suam orans et dicens : Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste verumtamen, non sicut ego volo, sed sicut tu vis (Luc. xxii ; Matth. xxvi). Hoc humana natura, quam ex Judaeis assumpserat, precatur, non ut mortem non susciperet, sed ut non ab eis eam, qui secundum carnem propinqui erant, susciperet. *Verumtamen, inquit, non sicut ego volo, sed sicut tu vis.* Non in-

quit, secundum voluntatem humanitatis ex Judæis assumptæ fiat; sed secundum nostram semper unam et æternam voluntatem fiet hoc, et omnia; omnia enim quæcumque voluit Dominus per Filium suum fecit, et una semper Patris et Filii voluntas est. Ad hoc hæc orabat Dominus, ut suam quidem voluntatem esse scirent homines, ut non tantum crimen in eum commisissent ut Dominum gloriæ crucifixissent: ille namque omnes salvos vult fieri, et neminem vult perire.

Apparuit, inquit, illi angelus Domini de cælo confortans eum, et factus in agonia prolixius orabat. Et factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram (Luc. xxii). Apparuit Domino suus angelus de cælo confortans eum, sicut ante, cum esuriret, accesserunt angeli, et ministrabant ei. Quando ergo ipse voluit, adfuerunt ei cælestes illi angelici spiritus. Et factus in agonia, prolixius orabat. Pro omnibus orabat unus, Dominus pro servis, ut servos suos amicos efficeret, magna enim fuerunt peccata hominum, ideoque Christus omni genere bonitatis eorum salutem operatus est. Ille eis exemplum præbuit baptizatus in Jordane sine culpa semper existens: ille vivendi præcepta dedit; ille corporum sanitatem omni fideliter potenti præbebat; ille orationi frequentius instabat, pernoctans aliquando; ille jejunabat; ad ultimum, sicut modo audistis, tanto pro nobis certamine orabat, ut fieret sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Hæc omnia exempla præbendo nobis fecit, non horum alique indigens ille, sed nobis, quos salvare venerat, exemplum præbens. Sudabat autem ad Adam sudantem liberaret. Ei enim dictum est: *In sudore vultus tui vesceris pane*. At si diceretur: *Non ante vesceris pane cælesti quam ex tua carne natus pro te sudet*. Et erat, inquit, sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Hoc enim sudore, et hoc sanguine terra, id est humanum genus, lotum est ab illa maledictione, qua primo sudanti dictum est: *Maledicta terra in opere tuo*; et primo sanguinem fundenti: *Maledictus, inquit, eris super terram, quæ aperuit os suum, et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua*.

Et venit ad discipulos suos, et invenit eos dormientes. Et dixit Petro: *Sic non potuistis una hora vigilare mecum? Vigilate et orate, ne intratis in tentationem; spiritus quidem promptus est, caro autem infirma* (Matth. xxiv; Marc. xiv). Apostoli, nondum Spiritu sancto confortati, sopore oppressi sunt, quibus ait: *Vigilate et orate, ne non intretis in tentationem*. Hoc quotidie Ecclesia facit dicens: *Ne, inquit, nos inducas in tentationem*. Aliud est enim non tentari, quod in hoc sæculo fieri non potest; aliud non induci in tentationem, quod ut fiat, oramus quotidie, scilicet ne nos inducat in tentationem ut cedamus tentati, sed ut tentationem stantes viriliter pugnemus. Unde et apostolus Paulus: *Vigilate, et orate, inquit, in fide, et viriliter agite*. Spiritus, inquit, cæster promptus est, sed caro infirma. Promptus

A ad promittendum, sed carne fragili gravatus non potest implere quæ promisit.

Iterum secunda abiit et oravit dicens: *Pater mi, si non potest hic calicis transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua*. Et venit iterum, et invenit eos dormientes; erant enim oculi eorum gravati, et ignorabant quid responderent ei. Et ipse relicto illis abiit et oravit tertio, eundem sermonem dicens (Matth. xxvi, Marc. xiv). In secunda et tertia oratione ait: *Fiat, Pater mi, voluntas tua*; quasi diceret: *Si istum calicem bibiturus sum, fiat voluntas tua, sicut in cælo et in terra; ut per gustum calicis hujus fiat in tota terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Et si a Judæis occidendus sum, ip omnibus cæteris gentibus fiat voluntas tua, ut illorum delicto salus sit gentibus. Et hoc tertio oravit, ut iterum plenitudine gentium intrante salvus fiat omnis Israel. Primo petit ut a Judæis calicem mortis non acciperet. Secundo, ut si hoc suo et Patris consilio dispositum mutari non posset, fieret eorum delicto salus gentium. Iterum tertio, ut post salutem gentium fieret etiam salus Judæorum.

Tunc venit ad discipulos suos, et dixit illis: *Dormite jam et requiescite: sufficit. Ecce appropinquavit hora, et Filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, equus; ecce appropinquavit qui me tradet* (Matth. xxvi).

CAPUT IX.

Judas ergo, cum accepisset cohortem et a pontificibus et Pharisæis ministros, venit illuc, et cum ea turba multa cum gladiis, et vestibus, et laternis, et facibus, missi a principibus sacerdotum et senioribus populi (Joan. xviii). Ideo cum turba multa, et cum armis Judas venit, ne si forte cum turba populi inveniretur Dominus, aut ille comprehenderetur quasi traditor Domini sui, aut Jesus a turba defenderetur. Laternas autem et faces secum tulerunt, quia nox erat. Et apte, ipsi enim in tenebris opera egerunt tenebrarum, et ideo, sicut Joannes evangelista ait: *Tenebræ non comprehenderunt lucem, ut eis luceret, sed eam quantum in illis erat, occiderunt ut aliis non luceret*.

Jesus autem sciens omnia quæ ventura erant super eum, processit et dixit eis: *Quem queritis? Responderunt ei: Jesum Nazarenum*. Dicit eis Jesus: *Ego sum*. Stabat autem et Judas, qui tradebat eum, cum ipsis; ut ergo dixit eis: *Ego sum, abierunt retrorsum et ceciderunt in terram*. Videte, fratres, qualis tuit potestas illa tenebrarum contra lucem! Uno verbo, quo eis dixit: *Ego sum, abierunt omnes retrorsum, et ceciderunt in terram*. Talis est potestas hominum contra Deum, et ita solet fieri, ut ubicunque lux venerit, tenebræ quasi retrorsum euntes fugiant. Sed et aliud hoc agendo inquit Dominus; cum enim primo Judæis dixisset quod ipse esset Jesus, non tunc crediderunt Judæi, sed abierunt retrorsum increduli permanentes, et ceciderunt in terrena opera. Sed: *Iterum, inquit, interrogavit eos, Quem queritis? Illi autem dixerunt: Jesum Nazarenum*. (Joan. xviii.)

Tunc non ceciderunt, quia qui primo non crediderunt, in fine mundi credituri sunt.

Respondit Jesus: Dixi vobis quia ego sum; si ergo me queritis, sinite hos abire: ut impleretur sermo quem dixit: quia quos dedisti mihi, non perdidit ex eis quemquam (Joan. xviii). Cum eos iterum interrogaret quem quærerent: et illi dixissent: *Jesum Nazarenum. Si me, inquit, queritis, sinite hos abire.* Potuit apostolos permittere ire, quandiu Judæi cadentes in terra jacuerunt; potuit et facere, ut cadentes non resurgerent: sed hæc verba ideo dixit, ne si illos non permitteret se comprehendere, non fieret redemptio humani generis, ad quam perficiendam venerat, et si eis non diceret: *Sinite hos abire, comprehenderent simul et discipulos mortique traderent; quia ad hoc fuerant prædestinati, ut per illos gentes crederent.* Sed et aliud potest intelligi his verbis Dominum significasse, ac si aperte diceret eis: *Sinite istos primum ire, et prædicare gentibus, ut postquam intraverit plenitudo gentium, tunc et vos convertamini et salvati sitis, ut ex omnibus quos ei Deus Pater dedit ut corpus ejus fierent, non perderet quemquam, sed salvaret utrosque, scilicet Judæos et gentes.*

Qui autem tradidit eum dedit illis signum dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens ad Jesum, ut oscularetur eum, dixit: Ave, Rabbi, et osculatus est eum; dixitque illi Jesus: Amice, ad quid venisti? osculo Filium hominis tradis? (Matth. xxvi; Luc. xxii). Quia nox erat, ut scirent quem comprehenderent, dedit eis ille qui eum cognoverat, signum osculi. Signum pacis fecit signum belli. Quam multi hodie, fratres, labiis tangunt, et mente longe sunt; ore pacem dant, et cor eorum machinatur iniqua! Hic impletum est quod Dominus per prophetam dixit: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.* Dixit ei Jesus: *Amice, ad quid venisti?* Hoc illum nominat quod esse, si vellet, potuerat; nam et ad alios discipulos dixit: *Jam non dicam vos servos, sed amicos.*

Tunc accesserunt et manus iniecerunt in Jesum, et tenuerunt eum. Videntes hi qui circa ipsum erant quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si percussimus in gladio? Et ecce Simon Petrus habens gladium eduxit eum, et percussit servum principis sacerdotum, et amputavit auriculam ejus dexteram. Erat autem nomen servi Malchus. Respondens autem Jesus ait: Sinite usque huc, converte gladium tuum in locum suum; omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones angelorum? Calicem quem dedit mihi Pater, non bibam illum? quomodo ergo implebitur Scriptura? quia sic oportet fieri. Et cum latisset auriculam hominis, sanavit eam (Matth. xxvi; Luc. xxii; Joan. xviii). Petrus et apostoli eo carnis amore quo adhuc Dominum diligebant, hæc faciebant. Sed et hoc aliquid nobis ad intelligendum significare potest: scilicet quia Petrus et apostoli ejus, cum, Judæis nolentibus credere,

gentibus prædicassent, quasi auriculam dexteram, id est spiritalem legis intelligentiam, abstulerunt; ne audirent quod apostolus Paulus ait: *Littera occidit.* Et hæc omnia in figura contingebant illis, et nescirent quod spiritus vivificat, et scripta sunt ad nostram justificationem. Erat autem nomen servi cujus auricula abscissa est, Malchus; hoc nomen Latine rex interpretatur, quia scilicet regnum, quod Judæi ante habuerunt, transiit ab eis, sicut ipse Dominus: *Auferetur a vobis, inquit, regnum Dei, et tradetur genti facienti fructus ejus.* Omnes, inquit, qui gladium acceperint, gladio peribunt. Omnes qui acceperint gladium illum, de quo Dominus dixit: *Non veni pacem mittere in terram, sed gladium, scilicet verbum dilectionis Dei; hoc qui acceperit, gladio isto visibili peribit.* Non enim prædicator utitur gladio se in adversarium sanguinis effusione vindicans, sed gladio, id est, verbo Dei, ipsi utendum est ut videlicet eo defendat fideles et separet ab eis infideles. Nam cum prædicanti Paulo verbum Dei obstitisset Elhuas magus quidam, dixit ei Paulus: *Inimice, filii diaboli, non deusis subvertere vias Domini rectas? et nunc ecce manus Domini super te, et eris cæcus.* Et ipse Petrus alio gladio usus est contra Simonem Magum. Non enim, inquit, est tibi pars, neque sors in sermone hoc, separans eum ab eis quorum pars erat in sermone Evangelii. Tali ergo gladio utendum est prædicatori fidei; nam illo gladio visibili perit, cum opus prædicationis acciperet, sicut et omnibus mundi negotiis moritur, quando Christi solius servitio se dederit. *An putas quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones angelorum?* Non indigeo auxilio duodecim apostolorum; mea est enim omnis terra et plenitudo ejus; nam legio hominum antiqua consuetudine sex milia fuerunt, duodecim ergo legiones septuaginta duo milia sunt, et tot gentium linguæ sunt. Ut quid, inquit, mihi tale vestrum auxilium, ut pro me pugnetis, qui si vellem adunare omnes linguas gentium cum angelis, qui singulis gentibus præsumt, potuissem? Quod et ipse Dominus facturus est in die judicii, quando congregabuntur ad eum omnes gentes et tribus et linguæ. Ac si diceret: *Jam modo potuissem omnes ad me congregare gentes, quod tamen non modo facio, sed judicabor ego prius ab hominibus injuste, ut iterum veniam ut judicem juste ego vivos et mortuos. Quomodo ergo implebuntur Scriptura, quia sic oportet fieri? Scriptura aliter impleri non poterant, nisi se permitteret comprehendi, et flagellari, et occidi, imo totius generis humani salus per ejus passionem perficienda erat. Apprehendens autem Jannis auriculam, sanavit eam. Cum apostoli ad prædicationem irent gentium, tunc ablata est Judæis auricula dextra, id est illi homines qui dextrum intellectum sanctarum Scripturarum habuerunt; cum vero introverit plenitudo gentium, tunc et ipsa auricula dextra eis a Domino restituitur.*

CAPUT X.

In illa hora dixit Jesus turbis : Tanquam ad latronem exiatis cum gladiis et justibus comprehendere me; quibuscumque apud vos sedebam docens in templo, et non me tenuistis. Sed hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum. Hoc enim totum factum est, ut adimplerentur Scripturæ prophetarum. Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt (Matth. xxvi; Luc. xxii). Judæi armati et cum turba exierant ad Jesum, tanquam ad latronem, cum toties antea inter manus illorum fuisset, et non comprehenderunt eum, sicut nec modo fecissent, si noluisset ipse : nam, ut supra audistis, uno istos omnes suo verbo sternebat; et supra sæpius volebant eum comprehendere, sed non potuerunt, quia nondum venerat hora ejus. Nunc autem, inquit Dominus, hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum; tenebræ enim in tenebris ad lucem comprehendendam venerant. Discipuli omnes, relicto eo, fugerunt. Hoc eis supra dixerat : Omnes, inquit, scandalum patiemini in me in ista nocte. Non enim adhuc fuerant Spiritu confortati, et contra eos adhuc prævalebant tenebræ; tenebræ enim eos tenuerunt, ut fugerent; postea vero, Spiritu sancto accepto, minas principum et sacerdotum contentientes, nec flagellis eorum nec gladiis cessarunt.

Cohors ergo, et tribunus, et ministri Judæorum comprehenderunt Jesum, et ligaverunt eum, et adduxerunt eum ad Annam primum; erat autem sacerdos Caiphas, qui erat pontifex anni illius. Erat autem Caiphas qui constium dederat Judæis, quia expellit unum hominem mori pro populo (Joan. xviii). Cohors et tribunus Romanorum milites erant, quos cum suis hominibus miserunt Judæi ad comprehendendum Jesum; non enim habuerunt potestatem ut sine Romanis militibus eum comprehendere præsumerent. Ligaverunt ergo Dominum : ad hoc namque venit ille, ut suis vinculis nos a vinculis peccatorum nostrorum solveret. Longe ante fecerunt Judæi spiritu quod tunc corpore fecerunt; ligantes scilicet Jesum, id est, tenentes clavem scientiæ, legis et prophetarum; et nec ipsi intrant, nec alios intrare permiserunt.

Petrus autem sequebatur eum a longe, et alius discipulus; discipulus autem ille erat notus pontifici, et introduxit eum Jesu in atrium principis sacerdotum : Petrus autem stabat ad ostiam foris. Exiit ergo alius discipulus, qui erat notus pontifici, et dixit ostiariæ; et introduxit Petram. Ingressus autem intro sedebat cum ministris ut videret finem (Joan. xviii; Matth. xxvi). Petrus sequebatur Dominum a longe cum alio discipulo, scilicet qui negaturus erat Dominum; nam et ille alius discipulus postea relicto eo fugerat. Sed et alius in hoc potest intelligi, quod alii discipuli præ cæteris sequebantur Dominum, Petrus, et, ut testatur, Joannes, quia isti in sancto Evangelio solent totam Ecclesiam designare; Petrus namque fidem Ecclesiæ, Joannes vero charitatem designat : isti ergo sequebantur Dominum,

A quia Ecclesia fidem et charitatem Christi imitatur. Sed de longe, quia Christus sine suo peccato pro Ecclesia mortuus est, Ecclesia autem pro seipsa; et longe interest utrum quis pro se moriatur, an pro alio. Timuit adhuc Petrus homines, simul et amavit Dominum; sed cum venit ei perfecta charitas, foras misit timorem hominum, ut tantummodo amaret Dominum, non autem timeret et minas et terrores.

Pontifex ergo interrogavit Jesum de discipulis suis et doctrina ejus. Respondit ei Jesus : Ego palam locutus sum, et ego semper docui in synagoga et in templo, quo omnes Judæi convenerant. Quid me interrogas? interroga eos qui audierunt quid locutus sum tuis, ecce hi sciunt quæ dixerim ego (Joan. xviii). Non ad hoc eum interrogabat ut veritatem audiret, hanc enim antea sæpius, si voluisset audire, potuisset, sed ut insidiaretur ei, si forte potuisset eum audire verbum aliquod dicentem contra Deum aut contra Cæsarem, ut eum reum mortis judicaret.

Hæc cum dixisset, unus assistens ministrorum dedit alapam Jesu, dicens : Sic respondes pontifici? Respondit ei Jesus : Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, quid me cedis (Joan. xviii)? Dominus pontifici dixit : Quid me interrogas? interroga eos qui audierunt, quia non erat aptum, ut ab eo magisterium veritatis audiret, quem vinculam tenebat; et pro hoc verbo dedit unus ministrorum alapam Jesu. O nefanda manus, et mens iniquorum, recte respondentem ferit! Ecce, fratres, apparet quare Christus agnus dicitur, qui tollit peccata mundi. Creator a creatura percutitur, et sustinet, nihilque aliud nisi justitiæ et modestiæ verba respondit. Si, inquit, male locutus sum, perhibe testimonium; si autem bene, quid me cedis? In lege enim eorum scriptum est : Innocentem et justum ne afflixeris. Ante ergo debuit perhibere testimonium de crimine, et tunc ferire; sed ille non solum non crimen probavit, quod in Domino invenire non potuit, sed etiam pro veritatis verbis percutiebatur. O mira et ineffabilis patientia! Ille, cujus manus fecerunt nos et plasmaverunt, qui terram pagillo continet, et cælam palma ponderat, sustinuit se cædi a servo pontificis Judæorum! Implevit quod ante discipulis præcepit : Si quis, inquit, te percusserit in dexteram maxillam, præbe ei et alteram. Præbuit enim cum dixit : Si male locutus sum, perhibe testimonium, et percutis, si crimen invenias.

CAPUT XI.

Et misit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem, ubi erant scribæ, et ubi seniores convenerant. Principes autem sacerdotum et omne consilium quærebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent; multi enim falsum testimonium dicebant adversus eum, et convenientia testimonia non erant (Joan. xviii; Marc. xiv). Falsum quærebant testimonium, quo reus mortis inveniretur, non enim verum potuerant invenire : nam quomodo inven-

rent verum in eo crimen, qui venit sine peccato, ut mundi tolleret peccata? Illi quærebant falsa testimonia ad eum puniendum; sed, sicut Salomon ait: *Falsus testis non erit impunitus. Et non erant*, inquit, *convenientia testimonia eorum*, quia falsitas in seipsa solet esse divisa.

Et cum multi falsi testes accessissent, novissime venerunt duo falsi testes, et dixerunt: Nos audivimus eum dicentem: Ego dissolvam templum hoc manu factum, et post triduum aliud non manu factum ædificabo. Et non erat convenientia testimonium eorum. Et exurgens princeps sacerdotum in medium, interrogabat eum dicens: Nihil respondes ad ea quæ tibi obijciuntur ab his? Jesus tacebat. Et princeps sacerdotum rursus interrogabat eum dicens: Adjura te per Deum vivum ut dicas nobis si tu es Christus Filius Dei? Dixit illi Jesus: Tu dixisti; verumtamen dico vobis: Ego sum, et videbitis amara Filium hominis sedentem a dextris virtutis, et venientem in nubibus cæli. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua dicens: Blasphemavit; quid adhuc ægemus testibus? Ecce nunc audistis blasphemiam, quid vobis videtur? Et omnes condemnaverunt eum reum esse mortis (Math. xxvi; Marc. xiv). Novissime, inquit, venerunt duo falsi testes. Falsi testes fuerunt, qui hoc dixerunt, quod Dominum non audierant dicentem; dixit enim Dominus: Solvite templum hoc. Illi referebant eum dixisse: Ego dissolvam templum hoc. Sed Dominus quod futurum erat prædixit. Illi autem contra eum falsum dixerunt testimonium. Dominus dixit Judæis: Vos solvite templum hoc, quia Judæi occisuri erant Dominum, et post triduum, inquit, excitabo illud, non, sicut falsi testes dixerunt: re-ædificabo. Ille autem hoc dicebat de corpore suo, quod, sicut dixi, Judæi occisuri erant, et hoc ille tertia die excitavit. Et princeps sacerdotum ait illi: Nihil respondes ad ea quæ isti adversum te testificantur? Jesus autem tacebat; sciebat namque Dominus quod hæc insidiando interrogabat princeps sacerdotum, ut posset illum accusare; ideoque ei non respondit: ad quid enim ei responderet, quem non crediturum sciebat? Ait autem princeps sacerdotum: Adjuro te per Deum vivum. Adhuc, ut supra dixi, ut ab eo exigeret verbum aliquod, quo eum accusare posset, et morti adjudicare. Sed ipse Dominus tunc ei respondit, et dixit: Amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis. Prædixit Dominus suum judicium futurum, quia judicaturus est genus humanum; ac si diceret: Jam quia me adjurasti per illud magnum nomen Patris mei, dico tibi quod, velis nolis, futurum est; visurus enim es eum, quem modo ligatum injuste judicis, sedentem a dextris Patris, et venientem ad judicandum juste qui modo a te injuste judicatur. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua. Moris est Judæorum ut, cum aliquod verbum audierint contra Deum, scindant vestimenta sua, non ferentes blasphemiam. Putavit autem tunc Dominum contra Deum locutum, cum se sedentem a dextris virtutis Dei videndum dixisset;

Sed non hoc contra Deum fuit, vere enim ipse ascendit in cælum, et sedet ad dexteram Dei, indeque venturus est ad judicandos vivos et mortuos. Illi autem condemnaverunt eum reum esse mortis. Ecce, fratres, pro quo peccato Christus judicatus est reus esse mortis, scilicet quia se prædixit sessurum a dextris Dei, et venturum in nubibus cæli.

Tunc viri qui tenebant eum exasperunt in faciem ejus, et colaphis eum ceciderunt; alii autem palmas in faciem ei dederunt; alii velabant faciem ejus, et cadentes dicebant: Prophetiza nobis, Christe, quis est qui te percussit? et alia multa blasphemantes dicebant in eum (Math. xxvi). Hæc omnia proborum genera pro nobis sustinuit Dominus, ut nos ab æterno opprobrio liberaret. Velabant faciem ejus, et percutientes, dicebant: Prophetiza, quis te percussit? facilius erat hoc dicere quam quid cogitarent in cordibus; ille tamen, qui omnia potest, et horum utrumque potuit, sed non fuit tunc tempus ostendendi signa incredulis: nam supra in Evangelio legimus ipsum Dominum cogitationes cordis eorum manifestare, cum diceret: Quid cogitatis in cordibus vestris mala? Ille qui cælum et terram implet, facile potuit dicere quis se ex astantibus percussisset; sed tunc fuit tempus quo judicaretur: veniet autem tempus quo judicabit ipse illuminans abscondita tenebrarum, et manifestans consilia cordium, et recipiat unusquisque secundum opera manuum suarum, sive bona, sive mala.

CAPUT XII.

Petrus vero sedebat foris in atrio calefaciens se, quia frigus erat, et accessit ad eum una ancilla, et cum vidisset eum sedentem ad lumen, et fuisset intuita, dixit: Et hic cum Jesu Galilæo erat. At ille negavit eam omnibus, dicens: Nescio quid dicis. Exiit autem illo januam, vidit eum alia ancilla, et ait his qui erant ibi: Et hic erat cum Jesu Nazareno. Et iterum negavit cum juramento, dicens: Quia non novi hominem. Et post pusillum accesserunt qui stabant, et dixerunt: Vere tu es illis es; nam et luquela tua manifestum te facit quia Galilæus es. Tunc cepit detestari et jurare quia non novisset hominem. Et continuo adhuc eo loquente gallus cantavit; et conversus Dominus respexit Petrum, et recordatus est. Petrus verbi Domini sicuti dixit: Priusquam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras flevit amare (Joan. xviii; Luc. xxii; Math. xxvi). Quod Petrus princeps apostolorum et primus Ecclesie post Dominum pastor constitutus permissus est ut negaret, non frustra actum est, sed ut omnes prædicatores sancte Ecclesie et rectores exemplo ejus discerent peccantibus et poenitentibus peccata posse dimitti, cum illi principi Ecclesie tantam negationis crimen fuisset dimissum; et ut omnes discerent homines non in propriis suis confidendum viribus, sed omnia scirent in dono Dei consistere quæ aguntur a nobis bona. Ipse haecque beatissimus apostolus Petrus nondum Spiritus sancti plenum accepit donum, ideoque statim sensit

qui possit humana fragilitas, si nos Dei dono sublevarur. Nam qui tunc timidus et fragilis verba vilis ancillæ expavit, postea Neronis imperatoris totius mundi tunc imperium tenentis minas et verba contempsit, habens plenam Spiritus sancti gratiam, quæ eum intus accensum non sinebat frigore infidelitatis tentari, sicut modo in Evangelio audivistis, quod stans calefaciebat se, quia frigus erat. Vere enim tunc jam in eo impletum est quod Dominus antea futurum prædixerat, quia, abundante iniquitate, refrigeret charitas. Sed qui permissus est ut caderet, statim Deo miserante erectus est; nam cum tertio negasset Petrus, respexit eum Dominus, et recordatus est verbi ejus quo ei prædixerat casum. Et egressus, inquit, foras, flevit amare. Delevit flevendo quod compulsiit in se presumendo. Statim, inquit, gallus cantavit. Postquam enim aliquis peccaverit, necesse est ut statim verbo prædicatoris, quasi galli cantantis voce, ad penitentiam provocetur; gallus enim cantans vicinam lucem prænuntiat, et prædicator per penitentiam ad lucem misericordie Dei reditum paratum esse prædicare debet. Sciendum autem vobis est, fratres, propter hoc quod ille qui Petrum arguebat dixit: Nam loquela manifestum te facit, non alterius sermonis esse Petrum credendum, quam ceteros Judæos, sed, ut ipsi scitis, unaquæque provincia et regio aliquid proprium habet quod loquitur, quasi nativum tenet, et inde conjici solet de qua provincia vel regione sit qui loquitur. Nam et Jesum Galilæum vel Nazarenum dixerunt, quia ibi a parentibus nutritus erat pro timore regis Herodis et Archetæi filii ejus; Nazareth enim civitas in Galilæa est; natus autem in Bethlehém, secundum vaticinia prophetarum, quia et ipsi parentes de domo et familia David erant, cujus progenies et nativitas in Bethlehém fuit. Ergo, fratres, qui negantem principem apostolorum Petrum audivimus, audiamus et agamus quod ipse post negationem fecit. Flevit enim amare; nam si flemus et non amare, non est adhuc plena penitentia; sed amarescant nobis peccata quæ fecimus, et fugiamus ea, quia amara sunt. Et si sic agamus, aderit et nobis Dominus, sicut et ei adfuit, et remittet nos in id quod fuimus, cum bene nobis fuisset.

CAPUT XIII.

Mane autem facto consilium inierunt omnes principes sacerdotum et seniores populi adversus Jesum, et duxerunt illum in conciliium suum, dicentes: Si tu es Christus, dic nobis, ut eum morti tradere. Et ait illis Jesus: Si vobis dixerò, non credetis mihi; et autem interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis. Exurgens autem omnis multitudo eorum, vinculum eum adduxerunt et tradiderunt Pontio Pilato præsidi. Ipsi autem non introierunt in prætorium, ne contaminarentur, sed manducarent Pascha (Matth. xxvii; Luc. xxii; Joan. xviii). Impletum est quod Dominus prædixerat: Oportet, inquit [Filliam hominis], ire Hierosolymam, et multa pati a senioribus, et scribis, et principibus sacerdotum, et postea tradetur

A gentibus ad deludendum, et flagellandum, et cruci-gendum. Sed et ipsi Judæi, et gentes malo animo ista fecissent, Dei tamen dispensatione actum est, scilicet ut hoc designarent quod primi prædicatores ex Judæis tradituri essent fidem Christi gentibus, et ibi exallanda esset gloria ejus super omnem terram. Ipsi autem, inquit, non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur. Videbatur eis contaminatio, si in una domo cum gentibus essent, et non videbant majorem in se contaminationem, quod iniqua cogitatione pleni consilium inierunt quomodo Jesum morti traderent, et hoc per falsorum testimonium testium. Nam et hoc Dominus de eis ante prædixit: Calicem, inquit, expuentes, camelum autem glutientes. Et hoc illi egerunt, cum parvam illam vel nullam contaminationem vitassent, et magnum crimen homicidii incurrebant.

Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, penitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus, dicens: Peccavi tradens sanguinem justum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videtur. Et projectis argenteis in templo recessit, et abiens laqueo se suspendit (Matth. xxvii). Infructuosa quidem hæc Judæ penitentia fuit, sed ad hoc ideo actum est ut inexcusabiles Judæi fierent, quibus ab ipso traditore Juda dictum est, Dominum innocentem, et sanguinem ejus injuste effusum. Et abiens, inquit, laqueo se suspendit. Non enim dignus erat ut vel oculum tangeret moriens, vel terram; sed inter utraque periit, qui utrorumque Dominum ad mortem tradidit. Sperabat tamen ipse miser proditor quod flagellatum Dominum dimissuri essent; sed cum eum jam gentibus traditum videret, intellexit eum morte damnandum: mors enim erat Judæorum ut quemcumque mortis reum invenissent, præsidi eum puniendum traderent.

Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet mittere eos in corbanam [Vulg., corbonam], quin pretium sanguinis est. Consilio tamen incho, emerunt ad illis agrum figuli in sepulturam peregrinorum; propter hoc vocatus est ager ille Acheldemach [Vulg., Moeseldama], hoc est ager sanguinis, usque in hodiernum diem. Tunc impletum est quod dictum est per Jeremiam prophetam, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos pretium appropriati, quem apprehaverunt a filiis Israel, et dederunt eos in agrum figuli, quia constituit mihi Dominus. (Matth. xxvii) Corbanam Hebraice, quasi donarium Latine potest dici; ubi dona que Deo offerebantur, a populo mittebantur. Mala hoc voluntate egerunt Judæi, sed nolentibus illis nobis hoc factum illorum prophetia fuit; nam pretio sanguinis Christi comparatus est nobis ager, et est, Ecclesia, in qua viventes peccatis in baptismo sepelimus, ut viventes justitie requiescamus in ea. Ecclesia autem ager est figuli, id est Domini, qui finxit primum hominem de limo terre.

Exiit igitur Pilatus de prætorio ad Judæos foras, et dixit: Quam accusationem affertis adversus homi-

nem hunc? Responderunt illi, et dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum; invenimus eum subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dare Cæsari, et dicentem se Christum regem esse. Et cum accusaretur a principibus sacerdotum, nihil respondit. Tunc dixit ei Pilatus: Non audis quanta adversum te dicunt testimonia? Et non respondit ei ad ultimum verbum, ita ut miraretur præses vehementer. Dixit autem Pilatus Judæis: Accipite eum vos, et secundum legem vestram judicate eum. Dixerunt Judæi: Nobis non licet interficere quemquam; ut sermo Jesu impleretur, quem dixit, significans, quæ esset morte moriturus. (Joan. xviii; Luc. xxiii; Matth. xxvii.) Judæi dixerunt: Nobis non licet interficere quemquam, et Pilatus voluit ut secundum legem suam judicaretur eum. Quare non liceret illis eum interficere, si malefactor fuisset, cum in lege eorum scriptum sit: Malefactor ne patiaris vivere? Sed Dominus, qui non malefactor, sed omnium auctor est honorum, prædixit ante se tradendam gentibus ad flagellandum et cruciandum; hoc est enim quod evangelista ait, Significans quæ esset morte moriturus. Necesse erat impleri quod ipsa de se Veritas implendum prædixit; quod videlicet tradendus erat gentibus, et sicut supra diximus. Nec illud mysterio vacat quod Judæi, licet mala ipsi hoc voluntate fecissent, tradebant Dominum gentibus. Apostoli enim ex Judæis prædicabant Christum gentibus, ubi corpus ejus, id est Ecclesia, multis ex illo tempore usque in hodiernum diem afficitur adversis. Per multas, inquit, Apostolus, tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Ipsa enim Ecclesia, quæ est corpus Christi, semper usque ad finem mundi non desinit persecutionibus laborare, quæ tamen omnes novissimo resurrectionis omnium die finientur, et postea nunquam futura in æternum cessabunt.

CAPUT XIV.

Intravit iterum in prætorium Pilatus, et vocavit Jesum, qui stetit ante eum; et interrogavit eum præses dicens: Tu es rex Judæorum? Dixit illi Jesus: A te ipsis hoc dicitis; an alii tibi dixerunt de me? Respondit Pilatus: Nunquid ego Judæus sum? Gens tua et pontifices traderunt te mihi. Quid sectari? (Joan. xii.) Stetit Jesus ante præsidem, iudex cælorum justus ante iudicem terræ iniquum: Adam primus homo stetit ante Deum superbus, et extusans se a peccato quod commiserat; Dominus, Redemptor humani generis, non se excusavit, qui sibi nullus unquam peccati conscius erat, quod nullum unquam commiserat. Ut autem nos humilitate sua a nostra superbia liberaret, dignatus est iudicium sustinere iniquorum, qui venturus est iudicare omnes justos et iniquos.

Respondit autem Jesus Pilato: Regnum meum non est de hoc mundo; si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei usque decertarent, ut non traderet Judæis: nunc autem regnum meum non est hoc mundo; quia non ex mundi mortalitate, sed ex

A Deo Patre accepit ut Rex, et Filius Dei, Deus omnipotens esset. Non cepit ergo ejus regnum ab illa mortalitate quam ex mundo sumpsit; sed ipse semper sine initio Rex et Deus, factus est pro nobis homo mortalis, ut temporaliter regnaret in hoc mundo, sed ut illos propter quos redimendos venerat, regnum suum faceret æternum. Si ex hoc mundo, inquit, essem, ministri mei decertarent ut non traderet Judæis. Si hoc voluisset ille, ut temporalis regno hominibus præesset mortalis, ministeris posset ad hoc angelicis uti, qui cum jejunasset quadraginta diebus et noctibus accesserunt et ministrabant ei, nunquam scilicet eum deserentes, quia ei semper præsentibus ministrarent, ut pote, qui cum eo ex Virgine nato de cælis adveniunt, et cum quibus ipse venturus est ad iudicium in gloria Patris sui. Nunquam ergo eidem decerant etiam homini facti angelica ministeria, quibus quidquid vellet, scilicet omnipotens, perficere posset. Non igitur traderetur Judæis, si nollet, cui millia millium astant angelorum. Cum enim Judæis tradi vellet, apparuit, quantum ille tunc valebat, potestas ejus, cum audito uno ejus verbo abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram, quæ eos, si ipse vellet, statim vivos absorbuisset. Sed et hoc de Judæis intelligi potest, quod Dominus ait: Regnum meum non est de hoc mundo. Nam cum Pilatus dixisset, Gens tua et pontifices tui traderunt te mihi; Regnum, inquit, meum non est de hoc mundo, id est, jam peccatis eorum exigentibus de hoc mundo Judæorum et pontificum eorum non est regnum meum. Ablatum enim erat tunc ab eis regnum Dei, et datum est genti facienti fructus ejus.

Dixit et Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Jesus: Tu dicis, quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati; omnis enim, qui est ex veritate, audit meam vocem. Dixit et Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exiit ad Judæos (Joan. xviii). Ego, inquit Dominus, in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati. Ad hoc natus est Dominus, et ad hoc venit in mundum ut veritatem, quæ ipse Dominus est, mundo ostenderet; veritas est enim ipse, et veritati perhibuit testimonium, quando eam in mundo prædicavit. Verus lex quasi quædam membra futuri adventus Christi erat; Christus autem ipsa veritas est. Omnis, inquit, qui est ex veritate, audit meam vocem; qui enim ex Christo et in Christo est, audit vocem Christi. Nos namque sumus membra ejus, ideoque et vocem ejus audimus, id est, veritati nos docenti credimus.

Iterum ergo exiit Pilatus ad Judæos, et dixit eis: Ego nullam in eo invenio causam. At illi inualescebant dicentes: Commovit populum per universam Judæam docens, et incipiens a Gallæa usque hæc. Pilatus autem audiens Gallæam interrogavit si homo Gallæus esset? Et ut cognovit quod de Herodia potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui et ipse Hierosolymis erat illis diebus. Herodes autem viso Jesu gavisus est

valde erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audiret multa de illo, et sperabat signum aliquod fieri ab eo. Interrogabat autem illum multis sermonibus; at ille nihil respondebat. Stabant autem principes sacerdotum et scribæ constanter accusantes eum. Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo, et illussit indutum veste alba, et remisit ad Pilatum, et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsa die; nam antea inimici erant ad invicem. (Joan. xvii; Luc. xxiii). Quod a præside Judæorum mittitur Dominus ad regem gentium, licet ipsis nescientibus, signum fuit quod agebant, scilicet, quia a Judæis prædicandus erat Christus, et quasi gentibus mittendus; iterumque a rege gentium ad præsidem remittitur Judæorum, quia in fine mundi, intrante plenitudine gentium, omnis Israel salvus fiet. Et facti sunt, inquit, amici Herodes et Pilatus. Injusta Christi damnatio impiorum regum impia fuit et perniciosa concordia; sed, ut Psalmista ait, Destruendi sunt, et non ædificandi, inimici veritatis. Pax enim est Christus angelorum et hominum, qui autem paci contrarius est, amicus nec suus potest esse, nec alicujus.

Pilatus autem, convocatis principibus sacerdotum, et magistratibus, et plebe, dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem quasi avertentem populum, et ecce ego coram vobis interrogans, nullam causam inveni in homine isto ex his in quibus nunc accusatis, sed neque Herodes: nam remisi vos ad illum, et ecce nihil dignum morte actum est ei; emendatum ergo illum dimittam. Per diem autem solemnem consueverat præses dimittere populo unum vinculum quem voluissent. Habebant autem tunc vinculum insignem, qui dicebatur Barabbas, qui cum seditiosus erat vinculus, qui in seditione fecerat homicidium. Et cum ascendisset turba, cæpit rogare, sicut semper faciebat illis. Pilatus autem congregatis illis dixit: Est consuetudo, ut unum vobis dimittam in Pascha; quem vultis dimittam vobis, Barabbam, an Jesum qui dicitur Christus? Sciebat enim, quod per invidiam tradidissent eum. Pontifices autem, concitaverunt turbam ut peterent Barabbam, Jesum autem perderent. Exclamavit autem simul universa turba, dicens: Tolle hunc, et dimitte nobis Barabbam; dixit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Jesu, qui dicitur Christus? Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illis præses: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant dicentes: Crucifigatur. (Luc. xxiii; Matth. xxvii; Marc. xv). Quod tanto odio ardebant populus et principes Judæorum contra Jesum, ut eum morti traderent, nihil aliud cause fuit, nisi quia ipsi veritatis inimici veritatem presentem sustinere non potuerunt; sed et ante actis eorum peccatis actum est ut a cordibus eorum omnis Dei et proximi dilectio recederet. Si enim Deum diligere, eum qui eis Dei mandata quotidie docens in templo prædicabat, nequaquam persequerentur; aut si proximum diligere, beneficiorum ejus memores, quibus cæcis visum, et elaudis grossum, et ipsis mortuis vitam reddebat amissam, ab ejus persecutione desistere potuissent. Sed quia, ut diximus, Dei et proximi di-

lectione privati [erant], nullum in se benevolentie locum habebant, vel æquitatis, qua scirent benefactorem non esse damnandum. Nam et ipse gentilis præses Pilatus plus æquitati studere videbatur, quoties eum innocentem asserere conabatur. Unde, fratres, quemcunque dilectioni Dei et fraternæ studere videatis, non dubitetis Dei esse templum et quod Spiritus Dei habitat in eo; qui autem charitate vacuus est, nullam unquam veram virtutem habere poterit. Corda ergo Judæorum, charitate vacua, Christum nequaquam amare poterant; ideoque seditiosum latronem sibi dimitti maluerunt, quam pacem, quæ Christus est, tenere, reprobantes eum qui sanitates faciebat in populo, eligentes autem illum qui in seditione homicidium fecerat. Barabbas interpretatur filius magistri eorum; filium magistri sui elegerunt Judæi, id est diaboli; ipse enim, ut Dominus ait, homicida erat ab initio et in veritate non stetit.

CAPUT XV.

Tunc ergo apprehendit Pilatus Jesum, et flagellavit, et milites plectentes coronam de spinis imposuerunt capiti ejus, et veste purpurea circumdederunt eum, et veniebant ad eum, et dicebant: Ave, rex Judæorum (Joan. xix). More Romanorum fecit hoc Pilatus, cum Jesum reum æstimaret, voluit flagellis modum culpæ pro qua sibi traderetur, inquirere; sed divina sua dispensante pietate, hoc pro nobis genus supplicii sustinere dignatus est Christus, ut plagas peccatorum, quæ contraximus, suis innocentibus curaret vulneribus. Sed et mystice hoc facto Pilati et militum Romanorum designabatur futurum corpus Christi, id est Ecclesiam, frequentibus gentiliū persecutionibus quasi flagellis esse laniandam; et tamen, eosdem qui persequerentur, postea in eum credituros, regemque gloriæ adoraturos. Potest et per spinicam coronam capiti Christi impositam scelus idololatriæ designari, qua gentes veram ejus deitatem ignorantes variis idolorum figmentis divinum nomen imposuerunt. Veste autem purpurea corpus Christi circumdantes, effusiones sanguinis crebras, imo, continuas a sanguine Abel justī usque ad sanguinem ipsius Domini, et ejus corporis præfigurabant, quibus innoxium sanctorum sanguinem effundentes corpus Christi, id est Ecclesiam, circumdederunt.

Exiit ergo iterum Pilatus foras, et dixit Judæis: Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatur quia in eo nullam causam inveni. Exiit ergo Jesus portans spinicam coronam, et purpureum vestimentum. Et dixit eis: Ecce homo. Cum ergo vidissent eum pontifices et ministri, clamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum. Dixit eis Pilatus: Accipite eum vos et crucifigite; ego enim non inveni in eo causam. Responderunt ei Judæi: Nos habemus legem, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei fecit se (Joan. xix). More suo populus Judæorum legem verbis tenuit, non factis; sed hic falso legem quam susceperant, exposuerunt dicentes, Christum ideo mori debere, quia Filium Dei se fecisset. Nam ipse Dominus in lege: Filios, inquit, genui, et exaltavi. Et, Ego dixi: Dii

etis et filii Excelsi. Et, Filius meus primogenitus Israel. Et: Ex Egypto vocavi filium meum. Et ad ipsum Dominum nostrum Jesum Christum dixit: Filius meus es tu, ego hodie genui te, Quomodo ergo secundum legem moreretur, qui Filium Dei se fecisset, cum ipse Deus Pater, toties eum Filium dixisset, et non solum illum, sed et totam illam plebem saepe filiorum nomine appellat? Non igitur pro hoc debuit mori, quia Filium Dei se fecit, quod vere erat.

Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit; et ingressus est praetorium iterum, et dixit ad Jesum. Unde es tu? Jesus autem responsum non dedit ei (Joan. xix). Ad caetera verba Pilati Dominus aliquoties respondit; sed cum ab eo interrogaretur unde esset, non ei respondit; quia non eum dignum sciebat quod tantum ei mysterium aperiret. Ille enim a Patre est ipso dicente: Exivi a Patre et veni in mundum; et: Ego ex Deo processi. Hoc ergo Pilato incredulo dicendum non erat, unde esset Dominus.

Dixit ei Pilatus: Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te? Respondit: Non haberes adversum me potestatem ullam, nisi tibi data esset desuper. Propterea qui tradidit me tibi, majus peccatum habet (Joan. xix). Non haberet Pilatus potestatem adversus Dominum, nisi traderet ipsi Dominus; et qui tradidit eum Pilato, nec ipse potestatem tradendi eum habuit, nisi quantum permiserat Dominus. Traditus est ergo quia voluit, sicut et homo factus est quia voluit. Judaei autem tradiderunt Pilato, et majus peccatum habebant ipsi, qui tradebant eum ad mortem quam illi qui eum crucifixerunt. Unde et evangelista Marcus tunc eum crucifixum refert, id est, hora diei tertia, cum a populo ad crucifigendum peteretur: ut per hoc aperte ostenderet ab eis eum crucifixum, qui sua cum mala voluntate ad mortem tradebant.

Exinde querebat Pilatus dimittere eum, Judaei autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris; omnis enim qui se regem facit, contradicit Caesari (Joan. xix). O perfidia crudelis, et saeva maledicta! Supra dicebant ideo debere quia Pilatum Dei se fecisset, sed in hoc se nihil proficere videntes, vertebant se ad aliud argumentum, dicentes eum esse mortis, quia rebellasset Caesari; sed hoc falso dixerunt, nunquam enim viderunt Christum terreni regni affectasse potentiam, cujus est caelum et terra, et omnis plenitudo eorum: imo censum pro se et discipulis suis solvere non renuit, et in prima descriptione census nasci dignatus, parentes ad professionem census venire voluit.

Pilatus ergo cum audisset hos sermones, adduxit foras Jesum, et sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatha. Erat autem Parasceve Pascha hora quasi sexta; sedente autem illo pro tribunali misit ad eum uxor ejus dicens: Nihil tibi et justo illi, multa enim passa sum hodie per visum propter eum. Dixit ergo Pilatus Judaeis: Ecce rex vester. Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum! (Joan. xix; Matth. xxvi.) Sedente Pilato pro

tribunali misit ad eum uxor ejus, dicens ut nihil mali fecisset justo illi. Putatur a multis diabolum jam intelligere coepisse profectum passionis Domini, et quid humano generi boni futurum ex ea esset, et suasisse feminae ut impediret utilitatem mortis Christi.

Dixit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt pontifices: Non habemus regem nisi Caesarem. Hoc est quod Dominus supra dixerat: Regnum, inquit, meum non est de hoc mundo; nam mundus, ille populus videlicet infidelis, regem Christum negantes, subdiderunt se regno Caesaris, ne fierent regnum Dei. Nos autem e contrario, fratres mei, quotidie in oratione precamur ut adveniat regnum ejus, et regnet in nobis ipse, qui nos fecit genus electum, regale sacerdotium. Unde ipse Dominus: Ego, inquit, constitutus sum rex ab eo, non super eos qui dicebant: Non habemus regem nisi Caesarem, sed super Sion montem sanctum ejus, ut praedicaret praecipuum Domini, Ecclesiam scilicet gentium, imo unam ex utroque populo Judaeorum et gentium.

Videns autem Pilatus quod nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, accepta aqua lavit manus coram populo dicens: Innocens ego sum a sanguine justis hujus; vos videritis. Et respondens omnis populus dixit: Sanguis ejus super nos et super filios nostros (Matth. xxvii). Pilatus manus lavans significat populum se baptismate purgantem ab immunditia sanguinis innocentis. Hoc apud veteres moris esse dicitur, cum se quis innocentem ostendere voluisset, ut coram testibus manus aqua lavaret. Unde et Psalmista: Lavabo, inquit, inter innocentes manus meas.

CAPUT XVI.

Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur; tunc praesidis milites suscipientes Jesum in praetorium congregaverunt ad eum universam cohortem, et exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei, et plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput ejus, et arundinem in dexteram ejus, et genu flexo ante eum, illudebant dicentes: Ave, rex Judaeorum! Et exuentes in eum acceperunt arundinem, et percutiebant caput ejus (Joan. xix; Matth. xxvii). Universa haec probrorum genera pro nobis sustinuit Dominus, ut ab opprobrio diaboli nos liberaret. Sed et singula, ipsis qui haec fecerunt nescientibus, sacramenta Christi et Ecclesiae intelligi possunt.

Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamydem, et induerunt eum vestimentis ejus, et duxerunt eum ut crucifigerent (Matth. xxvii). Illatio militum, ut supra diximus, illis nescientibus, nobis tamen intelligentibus, hoc salubre prophetae documentum fuit: nam quod exuerunt eum vestimentis ejus, hoc septus elegit crudelitas hominum, scilicet exstinguere conantes sanctos Dei, quae vestimenta ejus sunt. Et circumdederunt corpus ejus chlamyde coccinea. Crebris sanguinum effusionibus et caedibus sanctorum Ecclesiam Christi cruciabant. Plectentesque coronam, imposuerunt capiti ejus. Cape-

Christi Deus est Pater; illa ergo adoratione qua Deo servendum est, homines vel animalia quæque adorabant. *Dederuntque arundinem in dextera ejus.* Temporale scilicet mundi regnum præferentes dextera, quæ est cœlestis regnum; sinistra namque Domini præsens sæculum in Scripturis solet intelligi, dextera vero æternum sanctorum regnum in cœlis. Datur ergo arundo in dextera Christi, quando hujus sinistra fragilitas præfertur a stultis regno Dei æterno. Quem iterum ipsi accipientes *percutiebant caput ejus.* Hoc solet agere fragilis hujus mundi potestas, non solum videlicet Deo digna servitute se non subiciens, sed etiam ejus nomini persecutiones, quantum in se est, excitans. *Exuebant autem eum chlamyde, et induerunt eum vestimentis ejus.* Illi enim qui prius eum persequerentur, postea ipsi Dominum **B** inducebant suis vestimentis, imo ipsi persecutores vestimenta Domini facti sunt, credentes in eum quem odio habuerant gratis.

Susceperunt autem Jesum, et eduxerunt, et bajulans sibi crucem exiit. Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenæum venientem de villa, patrem Alexandri et Rufi. Hunc angariaverunt ut tolleret crucem ejus. Et venerunt in eum locum qui dicitur Calvarie locus, Hebraice autem Golgotha, et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum; et cum gustasset, noluit bibere. Et crucifixerunt eum, et cum eo alios duos hinc inde, mediam autem Jesum (Joan. xix; Marc. xv; Matth. xxvii). Dominus exiens de prætorio portabat suam crucem; ipse sibi portabat crucem, qui suis ante præcepit: *Si quis, inquit, vult post me venire, tollat crucem suam, et sequatur me.* Præibat ergo ipse, quo ceteri sequerentur. Inventus est autem Simon, et coactus est portare crucem Domini. Simon obediens interpretatur; qui ergo obedire vult præcedentis Domini jussioni, tollit crucem et sequitur Dominum. Videte, fratres, quia Simon iste coactus est portare crucem Domini; ipse autem Dominus sponte portabat; quia nimirum passio Domini spontanea fuit; sanctorum autem martyrum, licet bona, quantum in se erat, voluntate suscepta, pro suis tamen unusquisque peccatis mortuus est. Ipse autem non sibi, sed nobis necessariam mortem suscipere dignatus est. Et nos, fratres, licet non ab aliquo usque ad mortem persecutionem patiamur, possumus tamen et nos crucem Domini portare, videlicet mortificantes membra nostra, id est voluntates illiætas quas sunt super terram, castigantes corpora et in servitatem redigentes, ut corpus sicut ancilla subditum sit animæ quasi domine. Et quando fratres nostri aliquid in nos commiserint, crucem Domini portamus, si dimiserimus commissa eisque benigno corde reddimus bona pro malis. *Dederunt autem ei vinum bibere cum felle mistum.* Judæi, qui cognitionem unius Dei habentes, legem tamen ejus non servabant, quasi vinum cum felle mistum Domino dabant, cum ei, quem sciebant, pravis actibus repugnabant, et scientiam peccatis amaram faciebant. Sed et usque hodie qui Deum bene sciunt, sed mandata ejus contemnunt,

ut vinum ei felle mistum dant, Crucifixerunt autem Jesum in medio dorum latronum. Quod genus mortis ideo voluit pati, ut genus humanum, quod fructu vetiti ligni perierat, in ligno crucis salvaret. Nam pendentem in ligno scientiæ boni et mali fructum interdictum comedit Eva, et mortua est; et per pendentem in ligno crucis fructum vitæ æternæ genus humanum a morte resuscitatum est. *Qui manducat, inquit, meam carnem, habet vitam æternam.* Sed et ideo Dominus extensus est in cruce, ut significaret suum futurum esse totius mundi regnum; per extensa namque brachia ejus totius mundi latitudinem ad se trahendam monstravit. Si enim, inquit, *exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum.* In medio autem latronum crucifixus est, quorum unus infidelis permansit, alter fidelis factus regni cœlorum meruit ingressum; quia videlicet Christus inter duos populos justus est iudex venturus, unum pro malis meritis igni deputans æterno, alterum sua salvans misericordia Patris sui regno remunerabit æterno.

Scriptis et titulum causæ ejus Pilatus, et posuit super caput ejus; erat autem scriptum: Jesus Nazarenus rex Judæorum. Hunc ergo titulum multi legerunt Judæorum, quia prope civitatem erat locus ubi crucifixus est Jesus; et erat scriptum Hebraice, Græce et Latine. Dicebant ergo Pilato pontifices Judæorum: *Noli scribere rex Judæorum; sed quia ipse dixit: Rex sum Judæorum.* Respondit Pilatus: *Quod scripsi, scripsi* (Joan. xix). Quod Pilatus scribens titulum ait: *Hic est rex Judæorum,* futuram gentium significabat fidem; quod autem Judæi contradicebant scribenti, hoc agebant quod usque hodie gens illa agit, contradicens gentibus credentibus quod Jesus est Christus Filius Dei. Sed velint, nolint, Jesus est rex Judæorum, id est confessorum; qui enim *constitur eum coram hominibus, et ipsa confitebitur illum coram angelis Dei.* Talius ergo confessorum rex est Dominus: *Ego, inquit, constitutus sum ab eo super Sion montem sanctum ejus.* De hoc titulo cujusdam palmi inscriptione dicitur: *Næ corrupas tituli inscriptionem.*

Jesus autem dicebat: Pater, dimitte illis, ne sciunt enim quid faciunt (Luc. xxiii). Implevit Dominus quod ante discipulis præcepit: *Orate, inquit, pro persecutoribus et calumniatoribus vobis.* Et utique non irrita potuit esse ejus oratio; multi enim Judæorum, pro quibus tunc oravit, ne scientes quod Filius Dei erat quem morte damnabant, postea conversi crediderunt, et fidelium numero additi sunt, sicut uno die tria millia, et aliter quinque millia eorum credidisse referuntur.

CAPUT XVII

Milites ergo cum crucifixerant Jesum, acciperunt vestimenta ejus, et fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem, et tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, deasper contexta per totum. *Dixerunt ergo ad invicem: Non scindemus eam, sed sortiamur de illa cuius est, ut Scriptura impleveretur: Partiti sunt vestimenta mea sibi, et in vestem meam miserunt sortem*

(Joan. xix). Milites qui Dominum crucifixerunt, acceperunt vestimenta ejus, et fecerunt quatuor partes. Hi quatuor milites quatuor totius orbis plagas designant; ex quibus omnes gentes vestimenta Christi suscipientes, id est, apostolos et predicatores, fidei unam efficiunt Ecclesiam catholicam; que tamen vestimenta in quatuor, ut diximus, orbis plagas divisa, una tamen sunt charitate tunica Christi. Est enim Ecclesia Christi, et locis divisa, et charitatis unitate conjuncta, de qua dicitur: *Erat, inquit, tunica incostitutis, desuper contexta per totum.* Non enim hominis est arte vel ingenio charitas constructa, sed Dei est donum unitas et charitas Ecclesie contexta ex multarum animarum insolubili societate. Non ergo scienda sunt tunica, quia nec charitas scindi potest sanctorum; nec unitas dividi. Timeat igitur facere Christianus quod non ausus est facere paganus. Dixerunt enim milites: *Non scindamus eam, sed dividimus de illa cuius est.* Sors et pars nostra Dominus est; hac sorte possidebimus charitatem. Sive quatuor milites quatuor designant evangelistas, qui illa gesta Domini narranda diviserunt, unam tamen omnes quatuor tunicam, id est, charitatem Christi predicantes. *Omnia enim, ut ait Apostolus, lex uno dilectionis sermone adimpletur.* Cuncta ergo que a quatuor evangelistis gesta Domini narravit, ad unam charitatis finem tendunt, que desuper contexta scindi vel dividi nequit.

Præterentes autem blasphemabant eum, moventes caput sua et dicentes: Vah, qui destruis templum Dei, et in triduo illud reedificas! salva te ipsum: si Filius Dei es, descende de cruce (Matth. xxvii). Verum nescientes dicebant; hoc enim quod nomen Domini est, ad solutionem templi Dei, corporis videlicet sui, pertinebat, quod post triduum resuscitans a mortuis reedificabatur.

Attendentes autem ei, et milites accedentes, et acetum offerentes, illi dicebant: Si tu es rex Judæorum, salvum te fac. Similiter et principes sacerdotum illudentes dum verberis et senioribus dicebant: Altes salvos fecit, seipsum non potest salvum facere. Si rex Israel est, descendat nunc de cruce, et credimus ei; confidit in Deo, liberet nunc eum; et vult; dixit enim, quia Filius Dei sum (Luc. xxiii; Matth. xxvii). Et hæc principes sacerdotum quodam modo prophetantes dicebant: Altes, inquit, salvos fecit, se ipsum non potest salvum facere. Gentem enim salvos fecit, Judæi autem, secundum carnem cognati et proximi, infideles permanserunt. Si rex Israel est, descendat nunc de cruce, et credimus ei. Dominus, quod impossibile videbatur, mortuus surrexit de sepulchro; illi tamen resurgenti non credidit, qui se promiserant credituros, si vivos descendentes de cruce.

Unus autem de his, qui pendebat, latronibus, blasphemabat eum dicens: Si tu es Christus, salva fac te ipsum et nos. Respondens autem alter increpabat illum dicens: Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es; et nos quidem iusto, nam digna castis recipimus, hic autem nihil mali fecit. Et dice-

bat ad Jesum: Domine, memento mei; cum veneris in regnum tuum. Et dixit illi Jesus: Amen dico tibi; hodie mecum eris in paradiso (Luc. xxiii). Et hie justus inter credentem et incredulum latronem; æquitate sue iustitiam ostendit. Unus ex latronibus cum Judæis blasphemabat eum dicens: *Si tu es Christus, salva fac te ipsum et nos.* Iste namque significat corpus illud diaboli quod, incredulum permansens, a veritate Dei alienum est; cuius corporis caput eodem debitationis verbo: *Si tu es, inquit, Filius Dei, die ut lapides isti panes fiant.* Ille vero alter se quidem cum socio suo iustam professus est suscepisse damnationem: eandem, Dominum vero nihil mali agentem pro suis et totius populi Adelie cognovit passum esse peccatis. *Nos, inquit, iuste damnamur, nam digna castis recipimus; hic autem nihil mali fecit.* O magna latronis fides, imo magna in latrone ejusdem Domini et pietate plenam opus! Hominem vidit pendentem in ligno; nam eum vidit cæcos illuminantem, leprosum mundantem, daemones ejicientem, surdis auditum restituentem, mortuos suscitantem, de quinque panibus quinque millia populi satiantem, pedibus super mare ambulantem, sed non tormētis afflictum, Dominum tamen majestatis credidit, regemque cognovit. *Domine, inquit, memento mei, cum veneris in regnum tuum!* Crucifixum vidit, et Dominum appellavit; morturam non dubitavit, post mortem ejus credidit regnum esse futurum. Hoc, fratres, non hominis illius, sed Dei est in corde hominis opus mirabile. De doctrina ejus foris nihil audivit, sed qui docebat intus fuit. Et dixit illi Jesus: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* In ipsa passionis Domini tempore, unus ex illis qui cum Domino crucifixi sunt, latronibus reprobis, alter inventus est electus; ut scilicet nos admoneretur duo esse genera hominum; unum quibus in sinistra ponendis dicitur est ipse Dominus: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum; alterum, cui in dextera glorificandis dicitur se promittit: Venite, benedicti, Patris mei, possidete regnum paratum vobis ab origine mundi.* Nam et hie electus hoc ipsum precatus est, *Domine, inquit, memento mei, cum veneris in regnum tuum.* Regni ipsius aditum postulavit, quod Dominus in fine suis dandam electis promiserat. Videte, fratres, tantum Dei pietatis iudicium uno verbo, et hoc jamjamque moriturus omnia ante actæ vitæ delevit peccata, Dominum confessus est, et illa confessione paradisi meruit ingressum; martyr namque factus est ex latrone. Cum crucem ascendisset, latro erat; cum in cruce penderet, confessor factus est et martyr. Non desperemus, fratres, de peccatis præteritis; non est mora apud dimittentem Dominum, si paratus est animus noster ad confitenda et relinquenda peccata que fecimus, semper enim ejus misericordie sinus est paratus. Et videte quod ambo ante erant latrones, quia scilicet omne genus humanum peccatis erat obnoxium; sed pars electorum a peccatis desinens, et ad eam squersa ingressus est digna paradisi:

pars autem reprobā, quasi latro infidelis permanens, igne punienda est æterno. *Hodie*, inquit, *meum eris in paradiso*. Christus Filius Dei divinitate semper est in paradiso, imo ipse fidelium suorum paradissus, id est deliciae, et felicitas est æterna. Cum Domino ergo in paradiso futurus erat, qui ad ejus divinitatis cognitionem perducendus erat, cujus humanitatem divinitate potentem, etiam in cruce pendentem agnovit: nam anima Christi illo die inferitum despolians electorum suorum animas ad paradisi gaudia produxit; corpus vero in sepulcro positum tertio abhinc die a morte est resuscitatum suscepta pro nobis. Anima ergo latronis cum ipsius Domini anima ad paradisi gaudia ipso die quo hoc Dominus promisit, perducta est. *Mecum*, inquit, *eris in paradiso*, id est, sicut mea anima Dei semper est contemplatione beata, et ab hoc ab omni peccati corruptione et mutabilitate immunis, ita et tua eadem est felicitate, miserante Deo, beata futura. Et bene *hodie*; ad illas enim delicias æternæ vitæ felix illa anima perducenda erat, in qua non nox et dies, sed solus unus dies est æternus.

CAPUT XVII.

Stabant autem juxta crucem Jesu mater ejus, et soror matris ejus Maria Cleopha, et Maria Magdalene. Cum vidisset ergo Jesus matrem et discipulum stantem quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam in sua discipulus (Joan. xix). Pius Dominus pietatis suæ excellens ostendit documentum, matrem scilicet carnis suæ non despiciens, ad divinitatis Patrem transiturus, sed eam dilecto commendans discipulo, evidenter nos instruens parentibus nostris pios exhibendos affectus. Et videte, fratres, quia virginem matrem virgini discipulo commendare dignatus est; ut scilicet maternæ virginitatis custos esset, qui pro ipsius amore suam a carnali inquinamento corpus meruit conservare inviolatum. Sed et tres femine istæ tria Ecclesiæ Christi genera designant, quæ in agro Dominico trinum libertatis fructum afferunt, centesimum, sexagesimum, et trigesimum. Mater enim ejus virgo et soror matris Maria nupta, et Maria Magdalene jam continens. Tota ergo sanctorum Ecclesia hæc tres sunt gradus: virgines, continentes et conjugati, quarum tamen omnium trium non aliud quam Maria nomen est. Ex omnibus enim istis eliguntur, de quibus ipse ait: *Qui fecerit voluntatem Patris mei, ipse meus frater, et soror, et mater est. Frater*, ut virgo Joannes; *soror*, virgines generans ut conjugati; *mater* jam carnalibus nuptiis abstinens spiritualiter Christum in corde generans continentia: eo modo quotidie Ecclesiæ efficiuntur filii, quo modo Joannes legitur filius fieri Mariæ. Sed et aliud mysterium hoc loco Dominus designare videtur, scilicet quod sicut hoc prope mortem egit matrem commendans discipulo, sic et prope finem mundi populus Judæorum, ex quo secundum carnem natus est, populo commendandus est credentium; cum enim in-

traverit plenitudo gentium, quæ per Joannem designatur, tunc saluus fiet omnis Israel, qui per Mariam intelligi potest designatus. *Ex illa*, inquit, *hora accepit eam discipulus in sua*. Postquam enim crederit populus ille Judaicus, tunc ex duobus fiet unum ovile et unus pastor.

A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super universam terram usque ad nonam; et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna dicens: Heloi, Eloilamazapactani! Hoc est: Deus meus; Deus meus, utquid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes et audientes dicebant: Eliam vocat iste (Matth. xxvii). A sexta hora tenebræ factæ sunt usque ad horam nonam. Luminaria quæ posuit Deus ut lucerent in firmamento cæli, creatorem suum non potuerunt videre pendentem in ligno, et eis splendor sui lumen exhibere, quorum corda obtenebrata bonum dicebant malum, et malum dicebant bonum; et tenebras lucem, et lucem tenebras, Barabbam eligentes, et Jesum, ut perderetur, petentes. Sed et aliud in hora tenebrarum potest intelligi secretius mysterium figuratum, scilicet quod post peccatum Adæ ad auram post meridiem factum, tenebræ erant super totam terram, ignorantibus hominibus Deum creatorem suum, usque dum in novissimis temporibus Dominus misertus generis humani carnem sumeret, et crucis pœnam subiret. Et nona hora emittens spiritum mox resurgens mundum sua dignatus est illuminare veritate. Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna: *Deus meus, utquid me dereliquisti?* Pro genere humano unde corpus assumpsit Christus oravit; quasi enim se derelictum dixit, cum genus humanum secundum humanitatem sibi propinquum tenebræ obtinerent ignorationis Dei. Hæc sunt ergo tenebræ quæ factæ sunt a sexta hora peccati Adæ usque ad nonam horam mortis Christi, quod homines ignorantes veram lucem, quæ Deus est, tenebris peccatorum tenebantur inclusi. Pro his ergo oravit Dominus, et ut non derelingeretur obtinuit; nam illucescente Dominico surgens a mortuis, *dato est*, inquit, *michi omnis potestas in cælo et in terra*, et ut tenebræ a mundo auferantur. *Ite*, inquit, *in universum mundum, prædicate Evangelium omni creaturæ. Deus meus, quare me dereliquisti?* Id est, quare genus humanum a te tam diu derelictum est, ut cui non accipiat cognitionem, quibus tenebris nulla major esse potest caligo? Quidam vero dicebant: *Eliam vocat iste*. Propter aliquantulam similitudinem Dei nominis, quod est *Heloi*, et nominis *Eliæ*, putabant Hebraicæ linguæ ignari Dominum sibi in auxilium Eliam vocasse.

Postea sciens Jesus quia jam omnia consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dicit: Sitio. Vasis ergo positam erat aceto plenum, et continuo currens unus ex eis acceptam spongiam implevit aceto, et hyssopo circumponens, obtulit ori ejus. Cæteri vero dicebant: Sine videamus an veniat Elias liberans eum (Matth. xxvii). Dominus, homo factus, humanos affectus sibi cum voluisset, admisit, eisque, prout

voluit, utebatur. Sitire se dixit, utique verum dixit; sitivit ergo quando voluit, et quantum voluit. Ut ergo consummaretur Scriptura, dicit: *Sitio*. Hoc sitivit, ut consummaretur Scriptura quæ ait: *In siti mea potaverunt me aceto*. Sed sitis hæc Domini magnam nobis intuitu suæ bonitatis sacramentum, nam et supra in Evangelio aquam se daturum dixit, quam, qui biberet, non sitiret in æternum, aquam scilicet vivam salientem in vitam æternam. Qui ergo cæteris hæc dare potuit, utique quam habebat, dedit. Aliquid ergo sitivit et esuriit, illud scilicet quod ait: *Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus qui misit me, ut perficiam opus ejus*. Sitis Domini et esuries fuit ut perficeretur opus Dei, ut salvum fieret genus humanum; hoc in cruce pendens intelligi voluit, cum sitire se diceret, videlicet, ut perficeretur opus Dei, et morte carnis suæ peracta fieret genus humanum a morte æterna liberatum. Sed cum hoc ipse vellet, Judæi offerebant ei acetum, cum contrarii Dei plæ voluntati existerent, et usque hodie adversarii permaneant. Acetum quoque Domino offerunt, perfidiam scilicet suam et malitiam contra prædicationem evangelicæ doctrinæ, quasi acetum amarissimum ori Domini opponentes; nam cum vinum salubre sit quod Dominus dedit dicens: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde. Et diliges proximum tuum sicut te ipsum*, Judæi de hoc saluberrimo potu acetum horrendæ amaritudinis effecerunt, cum et Domini salubria præcepta dantem audire mallent quam docenti obedire, et eundem, Deum jam proximum sibi hominem factum non sicut se ipsos diligerent, sed quasi suæ salutis hostem turpissimo mortis genere condemnarent.

Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit: *Consummatum est. Et clamans voce magna ait: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum; et hæc dicens, inclinatio capite tradidit spiritum* (Joan. xix; Luc. xxiii). Consummatum dicit Vetus Testamentum, quidquid ante ejus mortem consummandum erat; sive consummatum dicit opus salutis humane, de quo, ut supra diximus, ipse Dominus: *Cibus, inquit, meus est, ut faciam voluntatem Patris mei, ut perficiam opus ejus. Et illi: Ego, inquit, te clarificavi super terram, opus consummavi quod dedisti mihi*. Hoc ergo opus cum consummasset, inclinatio capite tradidit spiritum; quasi enim quedam inclinatio capitis Christi fuit, quod Deus, qui omnium vita est, corpore mori pro nobis dignaretur; factus ut Apostolus ait, *obediens Patri usque ad mortem*. Inclinatio ergo capitis humilis ejus obedientia est, qua, ut opus quod dedit ei Pater consummaretur, mortuus est, ut nos Deo Patri vivificatos offerret. *Tradidit, inquit, spiritum, quasi potestatem habens ponendi animam suam, et potestatem habens resumendi eam. Tradidit spiritum, dicens: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum*. Nullus spiritus a mundi initio traditus fuit in manus Dei, antequam Dominus suum in ejus manus traderet. Cum ergo suum in manus Patris traderet, omnium electorum suorum

A spiritus Deo Patri obtulit, sive præcedentium incarnationem ejus, sive subsequentium; hoc est enim quod Apostolus ait in fine mundi futurum. *Cum, inquit, tradiderit regnum Deo Patri, id est electos suos omnes solum effecerit Dei regnum, nulloque regnante peccato illi in Deo regnabunt, et in illis Deus, dicente ipso: Venite, possidete regnum quod vobis paratum est ab origine mundi*. Suum ergo immaculatum et sine peccato spiritum in manus Patris dedit, et hoc in nobis operatur, ut Ecclesiam suam non habentem maculam neque rugam in ipsius manus tradat cui suum commendavit spiritum.

CAPUT XIX.

Et ecce velum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum; et terra mota est, et petra scissa sunt, et monumenta aperta sunt; et multa corpora sanctorum, qui dormierunt, surrexerunt, et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis (Matth. xix). Moriente Christo velum ante Sancta sanctorum expansum est in duas partes a summo usque deorsum. Fratres mei, mors Christi aperuit nobis secreta cælestium sacramentorum; nobis, qui credimus, aperta sunt ea quæ velantur ab incredulis mysteria divina. Quoad enim populus Judæorum et increduli quique non credunt in Christum, velamen positum est ante oculos eorum, ut non videant gesta illa antiqua novam significasse evangelicæ gratiæ vitam; cum vero Christum credit incarnatum, passum, et a mortuis suscitatum, sedentemque a dextris Dei, velum ei scindetur, aperienturque, quæ ante velata erant, divinæ dispensationis secreta mysteria. Ad hoc quippe pendebat velum in templo Veteris Testamenti, ne populus et intrantes quique indifferenter viderent Sancta sanctorum in quibus erat arca Domini, et super eam duo cherubim, et cætera, quæ non toto populo, sed solum sacerdotibus videnda erant. Cum ergo Christus pro nobis mori dignaretur, aperta sunt, quæ ante velata erant, Veteris Testamenti mysteria. Nam omnia illa hostiarum et sacrificiorum genera, quæ in veteri lege offerri mandata sunt, unam illam sanctam et singularem hostiam Dominicæ passionis prænuntiabant. Cum ergo ipse pro mundi salute Deo super altare crucis crucis suavissimi odoris immolaretur, tunc apertum erat, quod diu antea celabatur, scilicet quid illa quæ ibi gerebantur, significarent. *Et terra, inquit, mota est*. Terrenæ videlicet promissiones, sicut illud quod eis promittebatur, terra lacte et melle fluens, et filiorum nopotumque multitudo, et cætera, in quibus tunc ille populus detectabatur, promissa. Per mortem ergo Christi ista jam vilescebat cæperunt, meliora sperantibus et firmiter æternæ felicitatis promissa. *Et petra scissa sunt*. Dura et gravia veteris legis onera ad misericordiam novæ gratiæ transferuntur, ut peccata, quæ tunc sola semper morte plectebantur, poenitentia nunc suavi medicamine delectantur. *Et monumenta aperta sunt*. Prophetarum præsentia veritate appa-

rante penduntur. Nec sine causa, fratres mei, erat, quod, Christo resurgente, malorum etiam corpora exhibant de monumentis, et apparuerunt multis, videlicet, ut sicut primitiæ mortuorum Christus resurrexit a mortuis, ita et nos non dubitemus resurrecturos carne in novissimo die. Solus enim pro omnibus mortuus est, non autem solus resurrexit, mors namque ejus vivificata est mortuorum, quia nemo alter sine mori potuit, ut sua morte mortuos auferret. Solus igitur, ut diximus, ita mortuus est, ut mors ipsa resurrectio fieret mortuorum.

Captus autem, et qui cum eo erant, custodientes Jesum, viso terramotum et his quæ fiebant, timuerunt valde, et glorificaverunt. Datum dicentes: Vere Filius Dei erat iste. Et omnis turba eorum, qui simul aderant, ad spectaculum istud, et videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua revertebantur (Matth. xxvii; Luc. xxiii). Judæis in incredulitate permanentibus, gentilis centurio et milites Romani, visis mirabilibus quæ fiebant, timentes, Filium Dei confessi sunt: Vere, inquit, Filius Dei erat iste. Mortuum jam videbant, Filium tamen Dei fatebantur; et hoc futuram fidei gentium præsignabat. Videte, inquit Dominus, regnantes, quæ albæ sunt jam ad messem. Parata enim jam tunc erant corda gentium ad credendum. Nam isti antequam prædicatoris alicujus vocem audirent, solis signis passionis Domini movebantur ad fidem. Percutientes, inquit, pectora sua. Dolentes scilicet se interesse his quæ a Judæis in Dominum gerebantur.

Erant autem ibi mulieres multæ a longæ quæ seculæ erant Jesum a Galilæa ministrantes ei, inter quas erat Maria Magdalene, et Maria Jacobi, et Joseph mater, et Maria mater filiorum Zebadæi, et aliæ multæ, quæ simul cum ea ascenderant Hierosolimam (Matth. xxiii; Marc. xv). Mulieres istæ opulentæ Christo de suis substantiis ministrabant, ut pote ei qui suum proprium in hoc mundo nihil possidere voluit, cuius tamen proprium tota est terra et plenitudo ejus; sed pauper pro nobis factus est, ut in illo dixites essemus. Eadem erga devotione mortuo ministrare cupiebant, quæ ante viventis serviebat; sed et ubi viporum nullus appropinquare audebat, feminas tamen nullus quin ei astarent prohibebat. Cupiebant quidem corpori et exsequiis adhibere, sed præveniit eas gaudium resurrectionis, quod primæ videre meruerunt, ut sexus qui maledictionis et inobedientiæ mundo intulit causam, ipso obedientiæ præmium et resurrectionis gloriam prior mundo quantiarat.

Judæi ergo, quoniam Parasceve erat, ut non remaneret in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati) rogaverunt Pilatum ut frangerentur eorum cruce, et tollerentur. Venerunt ergo milites, et primi quidem fecerant crura et altaris qui crucifixus est eum eo; ad Jesum autem eum venissent, ut viderent eum jam mortuum, non frangerunt ejus crura, sed unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exiit sanguis et aqua. Et qui vidit, testimonium perhibuit, et verum est testimonium ejus, et ille scio

quia verè dicit, ut et vos credatis. Facta sunt enim hæc ut Scriptura impleatur: Os non comminuetis ex eo. Et iterum alia Scriptura dicit: Videbunt in quem transfixerunt (Joan. xix). Parasceve, fratres, apud antiquos dicebatur dies ille quem nos sextam feriam dicimus; dictus est autem Parasceve, id est præparatio, quia in eo, unde sabbato viverent, præparabant: sabbato enim nihil eis operis agere licebat, ideoque sabbatum, id est, requies dies ille dictus est. Sed illi hæc secundum solam litteram intelligentes, quid his divini mysterii contineretur prorsus ignorabant; nobis autem, ut supra diximus, fratres, velo templi scisso, aperta sunt mysteria quæ illis adhuc non credentibus velata sunt. Sexta feria præsentis hujus sæculi, quod sex diebus factum est, figuram tenet, hoc autem sæculum vitæ est nimirum præparatio futuræ: hic namque præparandum est nobis meritum, quo requiem habeamus æternam. Parasceve ergo nostra, id est præparationis dies, præsens est sæculum multis pressurarum angustiis obnoxium; quem diem sequitur sabbatum, id est, requies animarum; post vero sabbatum Dominicus erit dies, quando etiam corporibus susceptis totum hominem gloria suscipiet sempiterna, et sicut Christus sexta feria passus sabbato in sepulcro requiescens, diem Dominicum suæ gloriæ resurrectionis sanctificavit, et surgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur, sic et Ecclesia ejus, finitis præsentis sæculi passionibus et ærumnis, requie suscepta felici, in illa resurrectionis corporum præstolatur adventum, ut et ipsa surgens jam non moriatur, nec ei mors ultra dominetur, sed unum habens æternum et infinitum Dominicum, quæ et vesperam non habet, luce perfruatur æterna. Hæc est, fratres, sextæ feriæ, qua passus est Dominus, et sabbati, quo requievit in sepulcro, et diei Dominicæ figura, qua resurrexit a mortuis, præsens scilicet sæculum et requies animarum futura, et resurrectio omnium novissima, in qua recipiuntur merita sine fine beata. Judæi igitur, quasi ne dies sanctus ille sabbati crucifixorum poena sædaretur prævidere volentes, rogaverunt Pilatum ut frangerentur crura et tollerentur; sed eorum providentiæ non eguit Dominus ipse qui crucifixus est, ipse omnium dispensator, et gubernator temporum: cum enim ipse vellet, passus est et mortuus, sicut et cum vellet, mortem vincens a mortuis resurrexit. Ipse qui sexto die hominem plasnavit; sexta eum feria sua mortæ redemit. Ipse, qui consummatis operibus die septimo requievit ab eis, septimo etiam, id est sabbati die, requievit in sepulcro, consummatis scilicet salutis humanæ, ad quæ perficienda venerat, operibus. Nam et in cruce, cum accepisset acetum, dixit et ipse Dominus: Consummatum est, et inclinato capite tradidit spiritum. Hoc ergo opere consummata, requievit Dominus corpore in sepulcro, anima in paradiso triumphante. Ipse, qui prima die Dominica lucem fieri jussit, Dominica mundum suæ luce resurrectionis irradiare dignatus est. Ipse etiam no-

visissimam Dominicam diem resurrectione omnium hominum clarificaturus est, quando omnes resurgemus, et nos immutabimur in gloriam. De qua die Psalmista: *Melior est, inquit, dies una in atriis tuis super milia.* Rogabant Judæi ut frangerentur crura eorum qui crucifixi erant, et tollerentur, sed Domino jam mortuo non frangebantur ejus crura. Fratres mel, quidquid in passione Domini actum est, nobis salutis et exempli salubris causa fuit; nam quod cum inquis crucifixus est, hoc nobis exempli causa fuit, ut non gravemur, licet in istius sæculi tempore transeunte sine inquis hominibus esse non sinamur. Quod caput cœlum versum, terram pedes, significat caput nostrum Christum ad cœlos præisse, nosque, qui pedes sumus, extremi scilicet corporis, ipsum secuturos. Quod manus dextra levæque porrectæ extendebantur, charitatem duplicem, Dei scilicet et proximi, per totam mundi latitudinem prædicandam intelligere possumus. Quod latus lancea perforatur, unde exivit unda et sanguis, significat unum esse Ecclesiæ catholicæ ingressum, aquam scilicet et baptismi, vel baptismum sanguinis. Nisi, inquit, quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu, non potest introire in regnum Dei. Vel aqua igitur, vel sanguine quis baptizetur, baptismus tamen ingressus Ecclesiæ est. Sic et cætera omnia in passione Domini gesta vitæ nostræ salutisque vel documenta vel signa sunt. Ita et quod crura Domini non frangebantur, morte Domini jam peracta, factum est, hoc designat quod columnæ corporis Christi, id est Ecclesiæ pastores, ut nec minis frangantur, nec blandimentis molliantur. Eo actum est, quod Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum ut sequamur vestigia ejus; mors enim Christi præ oculis cordis habita confortat corda fidelium, ut pro eo pati non timeant. Facta sunt autem hæc ut Scriptura impleatur: *Os non comminuetur ex eo.* Et alia Scriptura: *Videbunt in quem transfixerunt.* At duo in passione Domini facta dño hæc testimonia sanctæ Scripturæ ponuntur: quod crura non frangebantur, ad hoc pertinet ut os non comminuetur ex eo. Et quod miles lancea latus aperuit, ad hoc respicit quod propheta ait: *Videbunt in quem transfixerunt.* Per Moysen enim Dominus mandavit ut cum agnus paschalis immolaretur, os ejus non comminuetur; ita et quicumque in corpore Domini os est, id est, membrum forte in Ecclesia Christi, nullis terroribus, nullis iniquis frangi potest. Et quod illa altera Scriptura dixit: *Videbunt in quem transfixerunt,* futurum est in judicio novissimo, ut persecutores Christi eum videant cujus corpus modo variis passionum generibus affligunt.

CAPUT XX.

Cum autem sero esset factum, venit quidam homines ab Arimathia, nobilis decurio, qui et ipse erat expectans regnum Dei, et discipulus Jesu, occultus autem propter melius Judæorum; hic non consenserat consilio et actibus eorum, vir bonus et justus, nomine Joseph; et audacter introivit ad Pilatum, et petiit

*corpus Jesu. Phatus autem mirabatur, ut jam obitisset, et accersito centurione interrogavit eum si jam mortuus esset? Et cum cognovisset a centurione, dedit corpus Jesu. Venit ergo ipse, et intulit corpus; venit autem et Nicodemus, qui venerat ad Jesum nocte primum ferens misuram myrrhæ et aloes quasi libras centum. Acceperunt ergo corpus Jesu, et mercatus est Joseph sindonem, et ligaverant eam linteis cum aromatis, sicut mos est Judæis sepelire. Erat autem in loco ubi crucifixus est, hortus, et in horto monumentum novum, quod exciderat Joseph in petra, in quo nondum quisquam positus fuerat. Ibi ergo propter Parasceven Judæorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Jesum, et advolverunt saxum magnum ad ostium monumenti, et abierunt. Erant autem ibi Maria Magdalene, et Maria Joseph sedentes contra sepulcrum; et viderunt quemadmodum positum erat corpus; et revertentes paraverunt aromata et unguenta, ut venientes ungerent eum, et sabbato quidem siluerunt secundum mandatum (Math. xxvii; Luc. xxiii; Joan. xix; Marc. xv). Homo quidam dives venit ad Pilatum, et petiit corpus Jesu. Non enim poterat aliquis pauper accedere ad præsidem, et hoc ab eo impetrare, quod tamen necessario agendum erat: prædixerat enim ipse Dominus corpus suum triduo in terram futurum. Et vide Dominum inter duos Joseph, unum virum Mariæ, testem integritatis ejus; alterum istum, qui in suo monumento, in quo nondum quisquam positus erat, posuit corpus Jesu, ne si in eo alter aliquis antea poneretur, posset dici illum nondum inde resurrexisse. Et vide duos uteros immaculatos; Mariæ, ex qua intemerata Dominus natus est; et sepulcri novi, in quo ante Dominum, vel post eum, nullus hominum positus erat. In terra enim ponendum erat corpus Domini ex homine assumptum, quia ad parentem generis humani primum Adam, ex quo omne corpus humanum seminatum est, post culpam a Domino dictum est: *Terra es, et in terram ibis.* Ad implendum ergo humanæ conditionis debitum, corpus Domini in terram positum est. Fratres, scire debetis quod Filius Dei, ut humanum genus redimeret, mortuus est, non debitor ipsæ mortis, sed sponte, pro ea charitate qua nos dilexit, mortis debitum, quod non debuit, exsolvit. Cum enim primus homo Adam pro inobedientiæ culpa mortis pœna plecteretur, in tota generis humani massa ipsa mortis conditio permansit. Ex uno enim omnes, et in uno omnes peccaverunt, et cum peccatis nati, peccati etiam pœnam omnes luere cogebantur. Non autem potuit ab hujus maledictionis vinculo absolvi genus humanum, antequam veniret aliquis qui sine peccato natus, pœnæ peccati debitor non fieret. Nam ideo cæteris omnibus pœna debebatur, quia cum peccatis omnes nati sunt. Solum ergo non fuit debita pœna ei qui peccatum, pro quo pœna irrogata est, non fecit, quia sine illo et natus est. Venit igitur Filius Dei assumens sine culpa genus humanum; mater enim non concipiscentia viri, sed charitate Spiritus sancti imprægnata est, genuitque Filium sine*

peccato, quomodo sine concepta concupiscentia concepti. Iste sua
 mortis potentia potuit reddere eos qui mortis do-
 bito et non duntaxat, ceteri tandem in suis peccato cogente
 mortui sunt. Ideoque mortui non potuerunt esse re-
 demptores, qui suae erant poenae debitores. Venit, ut
 dixit, Filius Dei, quique simul redemptor, qui
 non pro debito peccati, quod nullum fecit, sed pro
 charitate, qua nos dilexit, mortem suscepit, et huius
 charitatis mercedem suscepit salutem nostram om-
 nium, qui in eum credimus, et eum diligimus sicut

ipse dicitur nos, et tradidit semetipsum pro nobis ob-
 tionem Deum adorem suavitatis. Haec, fratres, summo
 causa fuit incarnationis Christi. Ad hoc enim natus
 est carne, ut carne moreretur, ad hoc mortuus est
 sponte, ut nos a necessitate mortis aeternae liberaret,
 ad hoc etiam positus in sepulchro, quia sicut primo
 homini dictum est: *Morte morietis*, sic et ei di-
 ctum est: *Terra es, et in terram ibis*. Totum ergo pec-
 catis debitum exsolvit, ut vitam, quam susceperat,
 humanam naturam redimeret.

INCIPIT

EPISTOLA CANDIDI

MONACHI FULDENSIS.

Num. Christus, porro oia oculis Deum videns, potuerit.

(Pez., Thes. noviss. Anecd.)

I. Domino in Christo venerabili, summa charitate
 diligendo fratri, presbyter a Candidus salutem.

Non, quod modis ab te agis, qui relativo loquor, sed
 more loquens, et illi in meo autem patrem appellas, qui
 qui tuque Patrem habens in oculis Christum, huius de
 dignitate et charitate honorandum amplectendumque
 non dubitas, sed hinc Patrem nobis, omnibus in com-
 munitate simul, credimus et carissimum. Quod si
 autem, meo patrem, videri veluisti ad hoc quod agere
 disposses, non in contentione esse vitioletur. Nam cum
 in scriptis Scripturis praecipuum sit ut inter magister
 patres, et adhaerentes, et eductores, ut dicunt, si ille qui
 interrogatur patet est, et presbyter, quod non recte
 patrem appellas, quomodo interrogare non dubitas? Sed
 utique tibi sic ut tibi ad interrogata de certis sic de
 sideras, qui meo talem putas qui tibi vera charitate
 velis, et scientia valeam, doctore, qui quaevis illi
 autem, quae tibi de qua quibusdam te, quodam die
 Quod, Christus Dominus, in oculis, in quantum homo
 fuit, in oculis, in oculis, in oculis, in oculis, in oculis
 videri potuerit? quae quidam quae tibi, in oculis, in oculis
 a sanctis Patribus, in oculis, in oculis, in oculis, in oculis
 utrum, vel an pro, vel an pro, vel an pro, vel an pro
 habetur, si idem iste, de quo scripsisti, interrogare
 citus: videlicet, si in corpore, et in oculis, et in oculis
 tur? Sed si in oculis, et in oculis, et in oculis, et in oculis
 solutionem expositam, in oculis, et in oculis, et in oculis
 inde, et in oculis, et in oculis, et in oculis, et in oculis

comparatione, tamen, summa, illius divinitatis, in oculis
 les, quia, qui est, non altero, ipso tamen, mundo,
 qui, sique, deus est, continentur. Deus autem, in
 mundo, nec, emittit aliqua, continetur, quia ab ipso
 continetur, in oculis, in oculis, in oculis, in oculis
 ergo hoc a te, quae rebus, scilicet, utrum, Deus, in oculis
 ralibus oculis, videretur, aut, videretur, haec, videretur
 sa, hoc, et a me, in oculis, in oculis, in oculis, in oculis
 respectum, videtur, in oculis, in oculis, in oculis, in oculis
 tur, non, carne, mundo, corde, videtur, ab, hominibus,
 non, licet, manifestissimo, corpore, et, spiritali, substan-
 tia, et, certum, et, certum, est, non, autem, carnali
 penmanem, quae, in oculis, in oculis, in oculis, in oculis
 III. Si autem, forte, respondet, Hic, et, dicit, et, dicit
 hoc, quod, modo, per, corpus, videretur, in oculis, in oculis
 corpus, videtur, et, nobis, videretur, in oculis, in oculis
 est, post, iudicium, corporibus, iam, in oculis, in oculis
 Dei, visione, aeterna, videretur, in oculis, in oculis
 qui, hoc, dicit, sed, spiritus, in oculis, in oculis, in oculis
 corpus, videtur, quia, non, aliter, videri, corpora, vident,
 nisi, per, corpus, nec, aliter, videri, per, corpus, nisi, cor-
 pus, videri, potest. Nam, si, interrogas, utrum, Christus
 corporalibus oculis, Deum, videret? et, ego, interrogo
 utrum, tu, modo, aut, possis, aut, si, possis, videri, videri
 tatem, corporalibus oculis, videri? Et, si, mihi, dicit,
 nec, ut, non, velle, nec, posse, scias, quod, et, Christus
 Deum, nec, aliter, vult, videri, nisi, per, corpus, videri,
 testi, non, aliter, vult, nec, vult, nisi, quod, potest
 nec, aliquid, potest, nisi, quod, vult, quia, voluntas, et
 potestas, Dei, ipsa, [Fate, ipse] Deus, sunt, non, aliud
 aliquid. Ideoque, Christus, seipso, quo, spiritus, est, et
 ipso, spiritu, quem, implevit, hominem, assumens, se-
 ipso, inquam, et, ipso, spiritu, quem, implevit, Deum
 vidit, corporalibus, autem, oculis, cernere, oculis, qui
 summas, spiritus, est, ideo, non, fallor, noluit, quia, non

II. Deus videtur summas spiritus, et sic et cum
 incorporatus est. Hoc autem, idem dico, quod et angelus
 et anima, et quicumque spiritus creati sunt, licet in
 corporales et dicantur, et sint, et hoc tamen, incorpo-
 ralibus, et, ut, ita, dicam, spiritibus, comparatione
 corporales quidam, modo, sunt. Licet, namque, alias
 forte, in locales, vel, animae, vel, angeli, dei, possint, in-

* Sic lego. Forte legend. Pat. Cod. habet pr.